

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ-ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ

Διπλωματική εργασία

Τίτλος «Διερεύνηση εμπειριών, των παράτυπων, ασυνόδευτων, ανήλικων
Σύρων προσφύγων στην Ελλάδα »

Του/της
Χριστίνα Λάιους

Επιβλέπων Καθηγητής/ Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Ιωακειμίδης Βασίλειος

Επιτροπή: Καλεράντε Ευαγγελία , Τζάρτζας Γεώργιος

Φλώρινα, Ημερομηνία 13/05/2024

Υπεύθυνη δήλωση περί μη λογοκλοπής

Η συγγραφέας της παρούσης εργασίας Λάιους Χριστίνα, έχοντας γνώση των συνεπειών της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Διερεύνηση εμπειριών παράτυπων, ασυνόδευτων, ανήλικων Σύρων προσφύγων στην Ελλάδα» είναι προϊόν προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που χρησιμοποίησα είναι δηλωμένες στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Στα σημεία όπου χρησιμοποίησα πηγές ή / και κείμενα από άλλους συγγραφείς, αναφέρονται στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο/Η ΔΗΛΩΝ/-ΟΥΣΑ

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω, από τα βάθη της καρδιάς μου τον σύζυγό μου, τα παιδιά μου, τους γονείς μου καθώς και τα αδέρφια μου για τη συναισθηματική και πρακτική τους στήριξη και για τη δύναμη που μου έδωσαν για να ολοκληρώσω την έρευνά μου. Ευχαριστώ θερμά την αδερφή μου, Ρόζα Λάιους, Διδάκτωρ Κλινικής Ψυχολογίας (PhD.) Πανεπιστημίου Αθηνών, για την πολύτιμη καθοδήγησή της και την ψυχοεκπαίδευση που μου παρείχε σχετικά με την προσέγγιση των παιδιών και την καταλληλότερη διεξαγωγή της συνέντευξης. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη μου και καθηγητή Κ. Ιωακειμίδη Βασίλειο που με εμπιστεύτηκε και δέχτηκε να συνεργαστούμε για μια έρευνα που πραγματικά με ενδιέφερε όπως και για τις γνώσεις, την καθοδήγηση και την υποστήριξη που μου παρείχε καθόλη τη διάρκεια της έρευνας.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω τα τέσσερα παράτυπα, ανήλικα, ασυνόδευτα, Σύρια παιδιά που παρά τις δυσκολίες και τις αμφιβολίες που αντιμετώπιζαν, με εμπιστεύτηκαν και μοιράστηκαν μαζί μου τις ιστορίες τους, τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους για το παρελθόν και το μέλλον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ABSTRACT.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
1. Το προσφυγικό φαινόμενο στην Ελλάδα και παιδιά πρόσφυγες.....	13
1.1 Η σύγχρονη μετανάστευση	13
1.2 Το προσφυγικό φαινόμενο στην Ελλάδα.....	13
1.3 Πρόσφυγας ή μετανάστης	15
1.4 Πρόσφυγας και παιδική ηλικία.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
2. Διεθνείς και Εθνικές Συμβάσεις	18
2.1. Διεθνείς Συμβάσεις.....	18
2.2 Εθνικές Συμβάσεις.....	20
2.3 Συμφωνία Τουρκίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης	24
2.4 Κριτική της Συμφωνίας Ε.Ε- Τουρκίας.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
3. Διαδικασίες επανένωσης των ασυνόδευτων παιδιών και οι δομές φιλοξενίας.....	28
3.1 Διακρίβωση ανηλικότητας.....	28
3.2 Παιδιά στην κράτηση.....	30
3.3 Τα κέντρα και οι δομές φιλοξενίας.....	32
3.4 Οικογενειακή επανένωση των ασυνόδευτων ανηλίκων.....	38
3.5 Λόγοι που τα ασυνόδευτα παιδιά δεν αιτούν άσυλο στην Ελλάδα.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
4. Επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ψυχολογία των παιδιών.....	41
4.1 Παράγοντες ώθησης-έλξης.....	41
4.2 Τα στάδια της μετανάστευσης.....	44
4.3 Συνέπειες μετανάστευσης στη ψυχολογία προσφύγων.....	45
4.4 Ψυχολογικό τραύμα προσφύγων	45
4.5 Ψυχική υγεία ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων.....	47
4.6 Το μετατραυματικό στρες στους ασυνόδευτους ανηλίκους	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
5. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	
5.1 Εισαγωγή.....	52
5.2 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	53
5.3 Μέθοδος έρευνας.....	54
5.4 Ερευνητικά εργαλεία.....	55
5.5 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων.....	57
5.6 Περιορισμοί της έρευνας.....	59
5.7 Η σπουδαιότητα της έρευνας.....	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6. Τα αποτελέσματα της έρευνας.....	60
6.1 Συνεντεύξεις των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων.....	60
6.1.1 Η ζωή των προσφύγων στη Συρία πριν τη μετανάστευση.....	61
6.1.2 Τα συναισθήματα των προσφύγων την παρούσα χρονική στιγμή.....	63
6.1.3 Εμπειρίες των ασυνόδευτων παιδιών κατά τη διάρκεια του ταξιδιού.....	65
6.1.4 Λόγοι που δεν επιθυμούν την παραμονή τους στην Ελλάδα.....	69
6.1.5 Γνώση των δικαιωμάτων τους στην Ελλάδα.....	71
6.1.6 Οι προσδοκίες για το μέλλον τους στη νέα χώρα.....	71
6.1.7 Απόψεις των ασυνόδευτων παιδιών για τους διακινητές.....	72
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	74
ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	77
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	80
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	85

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη προσφυγική κρίση. Οι ένοπλες συρράξεις, ο πόλεμος, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η εξαθλίωση έχουν οδηγήσει εκατομμύρια ανθρώπους να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να αναζητήσουν διεθνή προστασία. Οι Σκανδιναβικές χώρες και η Ευρώπη είναι για πολλούς ο προορισμός που ονειρεύονται.

Έτσι ξεκινάνε για το μεγάλο τους ταξίδι κατά τη διάρκεια του οποίου αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες, προκειμένου να διεκδικήσουν μια αξιοπρεπή ζωή, μακριά από την ανασφάλεια, την εξαθλίωση και τον φόβο. Οι μετανάστες και οι πρόσφυγες από τα παλιότερα χρόνια πλησίαζαν την Ευρώπη, αποσκοπώντας σε ένα καλύτερο μέλλον. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα με την πάροδο των χρόνων, η Ευρώπη να αποκτήσει μία πολυπολιτισμική ταυτότητα.

Όμως το 2015, υπήρξε μία ραγδαία αύξηση στον αριθμό των ατόμων που πέρασαν ή που προσπάθησαν να περάσουν στην Ευρώπη. Η πρόσβαση δια θαλάσσης από τις ακτές της Μεσογείου είναι η επιλογή που προτιμούν περισσότερο οι πρόσφυγες για την είσοδο στην Ευρώπη. Και αυτό επειδή τα θαλάσσια σύνορα δεν γίνεται να φυλαχθούν επαρκώς. Μέχρι στιγμής η Ελλάδα, είναι η χώρα η οποία έχει δεχθεί τον μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων. Ακολουθούν η Ιταλία, η Κύπρος, η Ισπανία και η Μάλτα (UNHCR, 2015).

Στην παρούσα εργασία, γίνεται διερεύνηση των παιδιών προσφύγων και συγκεκριμένα των ασυνόδευτων, ανήλικων Σύρων προσφύγων. Γίνεται αναφορά στους λόγους για τους οποίους εγκαταλείπουν τη χώρα τους, στις διεθνείς και εθνικές συμβάσεις που πλαισιώνουν το καθεστώς των προσφύγων και κυρίως των παιδιών προσφύγων. Στη συνέχεια, γίνεται περιγραφή των

διαδικασιών για τη διακρίβωση της ανηλικότητας, για την αίτηση ασύλου και για τις δομές φιλοξενίας. Έπειτα αναλύονται οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ψυχολογία των προσφύγων και ειδικότερα στην ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανηλικών προσφύγων και στο μετατραυματικό στρες που εμφανίζουν αρκετά από αυτά τα παιδιά.

Το τελευταίο μέρος της εργασίας αποτελείται από τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των συνεντεύξεων. Επικεντρώνονται κυρίως στην εμπειρία των ασυνόδευτων, ανήλικων προσφύγων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την Ελλάδα, τους λόγους για τους οποίους αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και τη ζωή τους στη Συρία πριν την έναρξη του ταξιδιού. Επίσης, αναφέρονται στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και τα συναισθήματά τους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μέχρι και τη δεδομένη χρονική στιγμή καθώς και τις σκέψεις και προσδοκίες τους από τη χώρα προορισμού τους.

Επίσης, μέσα από την αφήγηση των παιδιών, θα κατανοήσουμε μέσα από τη δική τους ματιά πώς βλέπουν τους διακινητές καθώς και τους λόγους για τους οποίους δεν επιθυμούν να αιτηθούν άσυλο στη χώρα μας.

Λέξεις – κλειδιά: πρόσφυγες, ασυνόδευτοι ανήλικες πρόσφυγες, παράγοντες ώθησης- έλξης, κέντρα και δομές φιλοξενίας, ψυχολογικό τραύμα

ABSTRACT

In recent years, Greece is facing the biggest refugee crisis. Armed conflicts, war, human rights violations and impoverishment have led millions of people to flee their homelands and seek international protection. The Scandinavian countries and Europe are for many the destination they dream of.

Thus, they begin their great journey during which they are faced with great difficulties, in order to claim a dignified life, away from insecurity, poverty and fear. Immigrants and refugees from earlier years approached Europe, aiming for a better future. This resulted in Europe turning into a multicultural identity over the years.

But in 2015, there was a rapid increase in the number of people who crossed or tried to cross into Europe. Access by sea from the shores of the Mediterranean is the most preferred option for refugees to enter Europe. And this is because the sea borders cannot be adequately guarded. So far, Greece is the country that has received the largest number of refugees. The countries that follow are Italy, Cyprus, Spain and Malta (UNHCR, 2015).

In the current study, refugee children and mainly unaccompanied, minor Syrian refugees are investigated. Reference is made to the reasons why they leave their country, to the international and national conventions that frame the status of refugees and especially refugee children. Then, there is a description of the procedures for the verification of minors, for the asylum application and for the accommodation structures. Then the effects of immigration on the psychology of refugees are analyzed and in particular on the mental health of unaccompanied refugee minors and the post-traumatic stress experienced by many of these children.

The last part of the paper consists of the conclusions obtained from the analysis of the

interviews. They mainly focus on the experience of unaccompanied minor refugees during the journey to Greece, the reasons why they were forced to leave their country and their lives in Syria before the start of the journey. They also refer to the difficulties they faced and their feelings during the journey up to the given moment as well as their thoughts and expectations from their destination country.

Moreover, through the narration of the children, we will understand through their own eyes how they see traffickers as well as the reasons why they do not wish to apply for asylum in our country.

Keywords: *refugees, unaccompanied refugee minors, push-pull factors, reception centers and structures, psychological trauma*

Εισαγωγή

Από τα εκατομμύρια προσφύγων που έχουν καταφθάσει, ένα μεγάλο μέρος είναι παιδιά. Παιδιά που είτε ταξίδευαν με τις οικογένειες τους είτε παιδιά που ταξίδευαν μόνα τους. Τα παιδιά που ταξιδεύουν μόνα τους είναι οι λεγόμενοι/ες ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες πρόσφυγες και λόγω της ευαλωτότητάς τους, χρήζουν ειδικής προστασίας.

Όσον αφορά στην ελληνική βιβλιογραφία, δεν υπάρχουν αρκετές έρευνες που να έχουν σχέση με ανήλικους/ες, παράτυπους/ες και ασυνόδευτους/ες πρόσφυγες. Η διερεύνηση του προσφυγικού και του μεταναστευτικού φαινομένου, έχει πραγματοποιηθεί κατά κύριο τρόπο μέσα από την ποσοτική μελέτη διαφόρων διαδικασιών. Διαδικασίες όπως ο επιπολιτισμός, η ανθεκτικότητα και η προσαρμογή των προσφύγων. Αντίθετα, υπάρχει μεγάλη έλλειψη στις ποιοτικές έρευνες που έχουν ως βάση την οπτική του ίδιου του ανήλικου/ης, ασυνόδευτου/ης και παράτυπου/ης πρόσφυγα.

Το κύριο κομμάτι της παρούσας εργασίας, πραγματεύεται την κατηγορία των παράτυπων, ανήλικων, ασυνόδευτων Σύρων προσφύγων. Σκοπός της έρευνας είναι μέσα από τις αφηγήσεις των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων να κατανοήσει τις εμπειρίες αυτών των παιδιών, τις δυσκολίες που βίωσαν στην πατρίδα τους και τις δυσκολίες που βίωσαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους προς την Ελλάδα.

Ειδικότερα, το πρώτο μέρος αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη σύγχρονη μετανάστευση και ειδικότερα στο προσφυγικό φαινόμενο στην Ελλάδα και αναλύονται οι λόγοι για τους οποίους οι πρόσφυγες αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους. Διασαφηνίζονται οι διαφορές μεταξύ του όρου πρόσφυγας και

μετανάστης και δίνεται έμφαση στα ανήλικα παιδιά πρόσφυγες και πιο συγκεκριμένα στα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι βασικές διεθνείς και εθνικές συμβάσεις που πλαισιώνουν το καθεστώς των προσφύγων και οι νόμοι που αφορούν στους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Στη συνέχεια, αναλύεται το Σύμφωνο μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας και γίνεται κριτική για το αν θα πρέπει τα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να κλείνουν τα σύνορα τους ή όχι στους πρόσφυγες και μετανάστες.

Το τρίτο κεφάλαιο σχετίζεται με τις διαδικασίες αίτησης ασύλου με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι ανήλικοι/ες και ασυνόδευτοι/ες πρόσφυγες. Αρχικά αναλύεται η διαδικασία διακρίβωσης της ανηλικότητας (age assessment) και στη συνέχεια γίνεται αναφορά για το χρονικό διάστημα που τα ανήλικα παιδιά πρόσφυγες βρίσκονται σε κράτηση, για τα κέντρα και τις δομές φιλοξενίας και για τη διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης. Τέλος, γίνεται προσδιορισμός των αιτιών για τους οποίους τα παράτυπα, ανήλικα και ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες δεν επιθυμούν να αιτηθούν άσυλο στην Ελλάδα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις των προσφύγων να εγκαταλείψουν μία χώρα και να μετακινηθούν σε μία άλλη (push- pull factors). Επιπρόσθετα, περιγράφονται τα στάδια της μετανάστευσης καθώς και οι συνέπειες της μετανάστευσης στην ψυχολογία των προσφύγων, το ψυχολογικό τραύμα τους και κυρίως οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των ασυνόδευτων, ανήλικων προσφύγων. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο μετατραυματικό στρες που εμφανίζουν κάποια από αυτά τα παιδιά. Περιγράφεται η ψυχοσυναισθηματική κατάσταση των παιδιών πριν την έναρξη και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους στη νέα χώρα προορισμού.

Στο δεύτερο κομμάτι της εργασίας αναλύονται τα μεθοδολογικά βήματα για την έρευνα που πραγματοποιήθηκε. Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τέσσερα παράτυπα, ανήλικα και ασυνόδευτα Σύρια παιδιά πρόσφυγες. Η μέθοδος που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας είναι η ποιοτική και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν είναι οι ημιδομημένες συνεντεύξεις. Οι

συνεντεύξεις αυτές πραγματοποιήθηκαν με τέσσερις ανήλικους, ασυνόδευτους και παράτυπους πρόσφυγες μέσω Δικτύων Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Τρία αγόρια και ένα κορίτσι.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Για την αποτελεσματικότερη ανάλυση των αποτελεσμάτων, το υλικό χωρίστηκε σε υποενότητες. Οι υποενότητες αναφέρονται στις πληροφορίες που λήφθηκαν από τις συνεντεύξεις των τεσσάρων ανήλικων προσφύγων.

Τα ευρήματα της έρευνας ανέδειξαν τις εμπειρίες των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους από τη χώρα προέλευσης έως και την Ελλάδα, τη ζωή τους στη Συρία πριν την προσφυγιά, τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια της μετακίνησής τους, τους λόγους για τους οποίους δεν επιθυμούν να παραμείνουν στην Ελλάδα, την άποψή τους για τους διακινητές, αν γνωρίζουν ή όχι τα δικαιώματά τους στην Ελλάδα ως ιδιαίτερη κατηγορία στην οποία εμπίπτουν και τέλος τις σκέψεις τους, τα συναισθήματά τους και τις προσδοκίες που έχουν από τη χώρα προορισμού τους.

Τα αποτελέσματα αυτά έχουν μεγάλη αξία στον χώρο της έρευνας όσον αφορά το προσφυγικό ζήτημα, διότι οι περισσότερες έρευνες που έχουν γίνει, επικεντρώνονται στην παθολογία και στις δυσκολίες και των προσφύγων και λιγότερο στις αιτίες που τα ανήλικα, ασυνόδευτα και παράτυπα παιδιά δεν αιτούν άσυλο στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°

1.1 Η σύγχρονη μετανάστευση

Από τις αρχές του 21ου αιώνα, η Ευρώπη μετατράπηκε σε «Γη της Απαγγελίας» για πάρα πολλούς ανθρώπους, οι οποίοι προέρχονται κυρίως από τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ινδία. Η Ευρώπη, έχει μετατραπεί σε μια ήπειρο πολυπολιτισμική και ποικιλόμορφη καθώς με την πάροδο του χρόνου έρχονται όλο και περισσότεροι μετανάστες και πρόσφυγες. Η Μεσόγειος είναι το κυριότερο πέρασμα στην Ευρώπη για τις προσφυγικές ροές και ειδικότερα η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία.

Οι συγκρούσεις και οι ανακατατάξεις που επικρατούν στις χώρες της Μέσης Ανατολής, οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης, η ανατροπή ολοκληρωτικών καθεστώτων, η φτώχεια, η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και η κατάρρευση πολιτικών συστημάτων, ανάγκασαν 68,5 εκατομμύρια ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις χώρες τους και να αναζητήσουν νέους προορισμούς στους οποίους θα μπορούν να ζήσουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια (UNHCR, 2015). Οι μετανάστες αναζητούν καλύτερες ευκαιρίες για τη ζωή τους όπως εργασία, εκπαίδευση και μία ζωή χωρίς φόβο και αυτό τους ωθεί σε αρκετές περιπτώσεις να ρισκάρουν και την ίδια τους τη ζωή προκειμένου να φτάσουν στην χώρα προορισμού τους.

1.2 Το προσφυγικό φαινόμενο στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, λόγω της σημαντικής γεωστρατηγικής της θέσης, αποτελεί μια χώρα που εξακολουθεί να δέχεται μεγάλα κύματα προσφύγων. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου φαίνεται ότι οι ροές των προσφύγων ξεκίνησαν από το 2011 (<https://migration.gov.gr/statistika>). Οι πρόσφυγες εισέρχονται είτε από τον Έβρο, είτε από τα παράλια της Τουρκίας προς τα Ελληνικά νησιά. Ωστόσο, η ύπαρξη αστυνομικών δυνάμεων στα σύνορα του Έβρου οδηγεί τους πρόσφυγες και τους μετανάστες να επιλέγουν να εισέλθουν στην χώρα δια θαλάσσης.

Η Ελλάδα αποτελεί το πέρασμα για την Ευρώπη, διότι έχει αποδειχθεί πως η πλειονότητα του προσφυγικού πληθυσμού δεν προβαίνει σε αίτημα ασύλου για το ελληνικό κράτος. Αντιθέτως, επιθυμεί το πέρασμα από την Ελλάδα και την προώθησή του σε κάποιο άλλο ευρωπαϊκό κράτος. Ο ιδανικός προορισμός πολλών προσφύγων είναι οι χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης (Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, 2016).

Αυτό όμως άλλαξε τον Μάρτιο του 2016, με το κλείσιμο των συνόρων. Ακολουθώντας τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να αντιμετωπιστεί η προσφυγική κρίση, οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων έκλεισαν τα σύνορά τους απέναντι στους πρόσφυγες.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν συγκρούσεις και προστριβές μεταξύ της ελληνικής αστυνομίας και των προσφύγων διότι κανένας πρόσφυγας δεν μπόρεσε να περάσει τα σύνορα από την Ελλάδα προς τη Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Ξαφνικά πάνω από 50,000 μετανάστες και πρόσφυγες, εγκλωβίστηκαν στην Ελλάδα (Oxfam, 2016).

Στις 7 Μαρτίου 2016, πραγματοποιήθηκε το Σύμφωνο μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας. Το Σύμφωνο ορίζει ότι η Τουρκία θα είναι η χώρα η οποία θα δέχεται τους πρόσφυγες, αφού προβλέπεται να δημιουργηθούν οι ανάλογες δομές που θα μπορούν να στηρίξουν κατάλληλα τους πρόσφυγες. Επιπρόσθετα, θα αποτελεί το μέσο για την αποφυγή της παράτυπης μετανάστευσης από την Τουρκία στην ΕΕ. Για αυτόν το λόγο, προβλέπεται η ενίσχυση της φύλαξης των θαλάσσιων συνόρων, τόσο στην Τουρκία όσο και στην Ελλάδα.

1.3 Πρόσφυγας ή μετανάστης;

Όπως καθορίζεται στη Σύμβαση της Γενεύης το 1951 (Σύμβαση της Γενεύης, 1951), «πρόσφυγας είναι ο άνθρωπος ο οποίος δεν μπορεί να νιώσει προστασία στη χώρα του εξαιτίας κάποιου δικαιολογημένου φόβου, όπως ότι θα υποστεί διωγμό για τη θρησκεία του ή την εθνικότητά του ή τις πολιτικές του απόψεις» (UNHCR, 1967).

Ο πρόσφυγας δύναται να αιτηθεί άσυλο στη χώρα που θα επιλέξει και να περιμένει να του αναγνωριστεί η ιδιότητα του πρόσφυγα. Οι άνθρωποι τις περισσότερες φορές εγκαταλείπουν τη χώρα τους είτε εξαιτίας του πολέμου ή εξαιτίας φυσικών καταστροφών. Επίσης, υπάρχουν και οι «εσωτερικοί πρόσφυγες». Με αυτόν τον όρο αποκαλούνται όσοι μετακινούνται εντός της χώρας τους, ομαδικά, λόγω κάποιων φυσικών καταστροφών ή για λόγους υπεράνω των δυνάμεων τους.

Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τους Πρόσφυγες (Office at the United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR), πρόσφυγας είναι αυτός που έχει αναγκαστεί να εγκαταλείψει τη χώρα του λόγω εκδίωξης, πολέμου ή βίας. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι εξαιτίας των οποίων ένας πρόσφυγας πιθανόν να φοβάται να επιστρέψει στην χώρα του. Λόγοι που έχουν σχέση με την εθνικότητά του, την θρησκεία του, τις πολιτικές του απόψεις ή τη συμμετοχή του σε κάποια κοινωνική ομάδα.

Επιπρόσθετα, η UNHCR αναφέρει ότι τα δύο τρίτα όλων των προσφύγων παγκοσμίως προέρχονται κυρίως από πέντε χώρες: τη Συρία, το Αφγανιστάν, το Νότιο Σουδάν, την Μιανμάρ και τη Σομαλία (Ύπατη Αρμοστεία, 2001-2022). Από την άλλη, οι μετανάστες επιλέγουν να μετακινηθούν, όχι εξαιτίας κάποιας άμεσης απειλής δίωξης ή θανάτου, αλλά κυρίως για να βελτιώσουν τη ζωή τους αναζητώντας καλύτερες εργασιακές συνθήκες ή, σε κάποιες περιπτώσεις, για να ενωθούν με μέλη της οικογένειάς τους που βρίσκονται ήδη στο εξωτερικό.

Οι πιο συχνοί λόγοι για τους οποίους επιλέγει κάποιος να μετακινηθεί από τη χώρα του είναι οι οικονομικοί λόγοι, η πείνα, η φτώχεια και οι θρησκευτικοί λόγοι. Οι διαφορές μεταξύ των μεταναστών και των προσφύγων είναι εμφανείς. Ο μετανάστης μετακινείται από τη χώρα του σε

μία άλλη από δική του επιλογή. Ο πρόσφυγας από την άλλη, υποχρεώνεται να εγκαταλείψει τη χώρα του και έχει το δικαίωμα να επιστρέψει στη χώρα του όταν οι συνθήκες γίνουν ευνοϊκές και του το επιτρέψουν. Στην παρούσα εργασία θα αναφερθούμε στα παιδιά πρόσφυγες και κυρίως στα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά πρόσφυγες.

1.4 Πρόσφυγας και παιδική ηλικία

Οι χώρες υποδοχής αναγνωρίζουν έναν πρόσφυγα ως παιδί με βάση δύο κριτήρια. Το πρώτο, αναφέρεται στην ευημερία του παιδιού η οποία και καταδεικνύεται με πολλούς διεθνείς θεσμικούς κώδικες και το δεύτερο στη διαδικασία φύλαξης και ασφάλειας του εθνικού εδάφους (Watters, 2008).

Στις χώρες που βρίσκονται σε πόλεμο, τα παιδιά δεν μπορούν να μείνουν ανεπηρέαστα από την κατάσταση της χώρας. Πολλά παιδιά είτε αποχωρίζονται τις οικογένειές τους, είτε εγκαταλείπονται, μένουν ορφανά, ή βασανίζονται. Επίσης, κάποια παιδιά μπορεί να στρατολογηθούν και να αναγκαστούν να συμμετάσχουν στις συρράξεις. Στην περίπτωση που καταφέρουν να απομακρυνθούν από τη χώρα καταγωγής τους, καταλήγουν σε κέντρα υποδοχής προσφύγων όπου ζουν έχοντας να αντιμετωπίσουν τις τραυματικές μνήμες από τις εμπειρίες που έζησαν (Simo-Algado, Mehta, Kronenberg, Cockburn, & Kirsh, 2002).

Το βασικό κοινό χαρακτηριστικό των παιδιών των προσφύγων και των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι ότι έχουν κοινές εμπειρίες που έχουν σχέση με την απώλεια. Η απώλεια αυτή μπορεί να αφορά την απώλεια της οικίας τους, του σχολείου, της περιουσίας, των φίλων και της οικογένειάς τους. Τα περισσότερα παιδιά θυμούνται τραυματικές εμπειρίες από την πατρίδα τους λόγω του γεγονότος ότι έχουν βιώσει τον πόλεμο, τη βία και τον θάνατο αγαπημένων προσώπων.

Ακόμα και ο τρόπος μετακίνησής τους από την πατρίδα τους μέχρι την χώρα φιλοξενίας μπορεί να είναι επικίνδυνος εφόσον υπάρχει η πιθανότητα να αντιμετωπίσουν σοβαρούς σωματικούς κινδύνους και η ζωή τους στην κυριολεξία είναι στα χέρια των διακινητών των

προσφύγων και των μεταναστών (Derluyn & Broekaert, 2005).

Ακόμη όμως και αφού φτάσουν στη χώρα φιλοξενίας, κάποιες φορές συνεχίζουν να βιώνουν ψυχοφθόρες εμπειρίες, όπως είναι η διαδικασία συνέντευξης για την αίτηση ασύλου, η ρατσιστική συμπεριφορά από τους ντόπιους και η ζωή στα κέντρα φιλοξενίας τα οποία αρκετές φορές είναι κλειστά και απομονωμένα (Derluyn & Broekaert, 2007).

Επίσης, για να ενταχθούν σε μία ξένη χώρα, θα πρέπει να προσαρμοστούν στον πολιτισμό της, στη γλώσσα της, στα ήθη και στα έθιμά της. Το να βρουν τη θέση τους σε μια άγνωστη για αυτούς κοινωνία μπορεί να είναι μια αγχώδης διαδικασία. Τα παιδιά πρόσφυγες αντιμετωπίζουν πλήθος παραγόντων που επηρεάζουν την ψυχική τους υγεία. Η εμφάνιση προβλημάτων ψυχικής υγείας είναι εμφανής ακόμα περισσότερο στα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά προσφύγων και μεταναστών.

Όσον αφορά την υποδοχή των παιδιών προσφύγων στις χώρες φιλοξενίας υπάρχουν κάποια σοβαρά θέματα. Το πρώτο θέμα αφορά τη δυσπιστία που υφίσταται ως προς την ηλικία των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων. Το δεύτερο θέμα είναι ότι κάποιες φορές υπάρχει έλλειψη υπευθυνότητας από την πλευρά του κάθε κρατικού μηχανισμού ως προς την αντιμετώπιση των ανήλικων προσφύγων. Συνεπώς οι νόμοι που υφίστανται για να προστατεύσουν τα ανήλικα ασυνόδευτα παιδιά δεν εφαρμόζονται πλήρως.

Τέλος, οι ανήλικοι πρόσφυγες επειδή έχουν ζήσει τραυματικές εμπειρίες αλλά και επειδή έχουν μεγαλώσει σε διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο έχουν δυσκολία στο να εμπιστευτούν τις αρχές της χώρας φιλοξενίας (European Union Committee, 2017).

Στη θεωρία, υπεύθυνη για τη σωματική και ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων και μεταναστών είναι η τοπική κοινότητα που τους φιλοξενεί. Πρακτικά όμως, ορισμένες φορές τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά προωθούνται σε δομές που δεν είναι κατάλληλες για αυτά και τους αντιμετωπίζουν με τρόπο που καταπατάει τα δικαιώματά τους ως παιδιά (Jones, 2001) .

Για αυτό τον λόγο προκειμένου να επιτευχθεί η προστασία των παιδιών στο μέγιστο, τόσο η

Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και η Ελλάδα έχουν θεσπίσει κάποιους νόμους τους οποίους θα παραθέσουμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

2.1. Διεθνείς Συμβάσεις

Κατά την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες ως ασυνόδευτος/η ανήλικος/η που αιτεί άσυλο ορίζεται ένα πρόσωπο κάτω των δεκαοκτώ ετών (ή σύμφωνα με την ηλικία ενηλικίωσης που ορίζει η χώρα ασύλου) το οποίο δεν συνοδεύεται από γονείς, επίτροπο ή κάποιον άλλον ενήλικα σύμφωνα με τον νόμο ή το έθιμο που να έχει υπό την ευθύνη του την επιμέλειά του και αιτείται να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα στη χώρα ασύλου (Ύπατη Αρμοστεία, 2008: 17).

Το 1989 υιοθετήθηκε από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Αυτή η Σύμβαση αποτελεί την πιο σημαντική κορύφωση μιας σειράς από ενέργειες που αφορά την προστασία των ανηλίκων και αποτελεί μέρος της πολιτικής αναγνώρισης της νομικής θέσης του παιδιού σε διεθνές επίπεδο. Συνιστά υπό μία οπτική την εξέλιξη της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού της Γενεύης (1924) και της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών (1959).

Η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού κυρώθηκε συνολικά από 191 κράτη, γεγονός που την καθιστά ως ένα από τα θεμελιώδη κείμενα του διεθνούς δικαίου στον χώρο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Κουτσούκου, 2013). Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, φορείς δικαιωμάτων προστασίας, πρόνοιας και συμμετοχής είναι όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη θρησκεία και τη νομική κατάσταση. Στην

Σύμβαση προτείνεται ένα σύνολο ελάχιστων ορίων και αρχών που αφορούν τα πολιτικά, τα οικονομικά, τα πολιτισμικά και τα πολιτειακά δικαιώματα όλων των παιδιών με τις “ενότητες δικαιωμάτων” (James & James, 2012).

Εκτός από τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού μπορούμε να εντοπίσουμε και ενέργειες άλλων Ευρωπαϊκών Θεσμών. Για παράδειγμα, το Ψήφισμα του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1997 ορίζει ελάχιστες εγγυήσεις που πρέπει να υφίστανται για όλους τους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες, για τη διαδικασία ασύλου και για τον επαναπατρισμό τους. Τονίζεται ότι ο ασυνόδευτος/η ανήλικος/η δεν γίνεται να επιστραφεί σε τρίτη χώρα, διότι το γεγονός αυτό είναι αντίθετο με τη Σύμβαση περί του Καθεστώτος των Προσφύγων, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, τη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, ή τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

Η Σύσταση της Επιτροπής των Υπουργών (1997) στα κράτη μέλη που αφορούν το προγραμματισμό της ζωής των ασυνόδευτων ανήλικων μεταναστών και το Παράρτημά της ορίζουν ζητήματα που σχετίζονται με το μέλλον των ασυνόδευτων ανηλίκων, ώστε να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και να γίνουν ανεξάρτητοι, υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες. Επιπρόσθετα, το κράτος υποδοχής είναι υποχρεωμένο να παρέχει την εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής και να παρέχει την κατάλληλη κατάρτιση, ισότιμη με τους πολίτες του (Σπυροπούλου, 2016: 62).

Εκτός των πρωτοβουλιών των Διεθνών και Ευρωπαϊκών θεσμών δύναται να εντοπιστούν άλλες παρεμβάσεις, που αφορούν τους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες. Σε αυτές περιλαμβάνονται Διεθνείς Συμβάσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των ανθρώπων, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και τα πολιτικά Δικαιώματα και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών.

Τέλος, με στόχο την ακέραη κρίση του αιτήματος ασύλου των ανηλίκων, είναι αναγκαίο να λαμβάνεται υπόψιν η σχετική ανωριμότητά τους και να ακολουθούνται ειδικές διαδικασίες

(Υπατη Αρμοστέια, 2009). Έτσι, γίνεται ευδιάκριτο από τα παραπάνω, ότι τα δικαιώματα των παιδιών έγιναν πιο ισχυρά, τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρύξεων, μέσα από τη “Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού” και φάνηκε η μοναδικότητά τους μέσα στο σύνολο της κοινωνίας.

2.2 Εθνικές Συμβάσεις

Σύμφωνα με την Ελληνική νομοθεσία (Π.Δ. 220/2007, Άρθρο 1), “Ασυνόδευτος ανήλικος είναι ο υπήκοος τρίτης χώρας, ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών ο οποίος προσέρχεται στην Ελλάδα χωρίς να συνοδεύεται από άτομο ενήλικο υπεύθυνο για τη φροντίδα του, σύμφωνα με το νόμο ή το έθιμο, για όσο χρονικό διάστημα δεν βρίσκεται υπό τη μέριμνα ενός τέτοιου προσώπου, ή ο ανήλικος που αφέθηκε ασυνόδευτος μετά την είσοδό του στην Ελλάδα.”

Ένας διαφορετικός όρος για τους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες είναι τα «παιδιά που έχουν χωρισθεί από τις οικογένειές τους» τα οποία είναι κάτω των 18 ετών και έχουν αποχωρισθεί από τους γονείς τους ή τον προηγούμενο υπεύθυνο, κατά το νόμο ή το έθιμο, αλλά όχι κατ’ ανάγκη από άλλους συγγενείς». Οπότε υπάρχει περίπτωση ο ασυνόδευτος/η ανήλικος/η να συνοδεύεται από άλλα μέλη της οικογένειάς του, που δεν είναι κατ’ ανάγκη υπεύθυνα κατά το νόμο ή το έθιμο, άρα δεν μπορούν να αναλάβουν την ευθύνη της συνοδείας του.

Το Ελληνικό Σύνταγμα προστατεύει την παιδική ηλικία ανεξαρτήτως της εθνικότητας και του νομικού καθεστώτος στο οποίο ανήκει εφόσον ο ανήλικος βρίσκεται εντός της ελληνικής επικράτειας. Η Ελλάδα έχει κυρώσει τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν.2101/1992).

Στην υποδοχή των ασυνόδευτων ανήλικων περιλαμβάνεται η καταγραφή των στοιχείων, των δαχτυλικών αποτυπωμάτων, η εξακρίβωση της ταυτότητας, της ιθαγένειας και ο ιατρικός έλεγχος. Επιπλέον, παρέχονται υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης. Σε περίπτωση που κατά τη διαδικασία ταυτοποίησης του ανηλίκου υπάρξει αμφιβολία όσον αφορά την ηλικία του, ο Διοικητής του κέντρου δύναται να τον παραπέμψει σε διαδικασία διαπίστωσης ανηλικότητας (Υπουργική

Απόφαση 92490/2013) μέσω ιατρικού ελέγχου. Μέχρι την έκβαση της απόφασης το πρόσωπο αντιμετωπίζεται ως ανήλικο. Κατά τον νόμο προβλέπεται δυνατότητα αμφισβήτησης των αποτελεσμάτων της άνω διαδικασίας (Σαράντου και Θεοδωροπούλου, 2019).

Η ανηλικότητα ορίζει τις διαδικασίες εκπροσώπησης, φιλοξενίας, κράτησης και δυνατότητας προστασίας από το διεθνές πλαίσιο κατά την παραπομπή του προσώπου στο Περιφερειακό Κέντρο Ασύλου ή κατά την επιστροφή του. Τα παιδιά τα οποία δεν συνοδεύονται δεν περνάνε από την ίδια διαδικασία που προβλέπεται στα σύνορα, όπου πολλές φορές όσοι προσπαθούν να εισέλθουν επιστρέφονται στην Τουρκία. Στην ουσία, δεν υπάρχει κανένα προαπαιτούμενο για την εξέταση του αιτήματος ασύλου από τους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες.

Ο καθοριστικός παράγοντας για τη διαδικασία που ακολουθείται προκειμένου το πρόσωπο να επανενωθεί με την οικογένειά του είναι η ηλικία του (Σαράντου & Θεοδωροπούλου, 2019). Έχοντας ως γνώμονα ότι οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες πρόσφυγες είναι πάνω από όλα παιδιά, τονίζει τη σπουδαιότητα για τη διαδικασία που θα ακολουθήσουν οι αρχές υποδοχής (Stone, 2000).

Εφόσον είναι ανέφικτη η πρόσβαση στο ιστορικό τους, μπορούν να προβούν σε ανάλυση του αναπτυξιακού, του ιατρικού ιστορικού και του τρόπου συμπεριφοράς τους. Βασικός σκοπός είναι η καταγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών όσον αφορά την ηλικία, το φύλο, τις προτιμήσεις και τις ανάγκες που έχει το κάθε παιδί (Buchanan & Kallinikaki, 2018).

Σύμφωνα με το Ν.4052/2012, άρθρο 89: «Στην περίπτωση παράνομης απασχόλησης ανηλίκου πολίτη τρίτης χώρας που είναι ασυνόδευτος, η αρμόδια Εισαγγελική Αρχή προβαίνει σε κάθε αναγκαία ενέργεια για να προσδιορίσει την ταυτότητα και την ιθαγένειά του και για να θεμελιώσει το γεγονός ότι είναι ασυνόδευτο. Καταβάλλει κάθε προσπάθεια για τον γρήγορο εντοπισμό της οικογένειάς του και λαμβάνει αμέσως τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσει τη νομική του εκπροσώπηση και, εάν απαιτείται, την εκπροσώπησή του στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

Ο αρμόδιος Εισαγγελέας Ανηλίκων ή, όπου δεν υφίσταται Εισαγγελέας Ανηλίκων, ο αρμόδιος Εισαγγελέας Πρωτοδικών, εφόσον δεν βρεθεί η οικογένεια του/της ανηλίκου/ης ή εάν

κρίνει ότι υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες ο επαναπατρισμός του/της δεν εξυπηρετεί το συμφέρον του/της, μπορεί να διατάσσει κάθε πρόσφορο μέτρο για την προστασία του μέχρι την έκδοση απόφασης από το Δικαστήριο. Η παραμονή στην Ελλάδα επιτρέπεται είτε όταν το άτομο το οποίο εισήλθε στη χώρα αναγνωρίστηκε ως πρόσφυγας, είτε με την παροχή της προστασίας του ανθρωπιστικού καθεστώτος, όταν ο επαναπατρισμός θέτει σε κίνδυνο το άτομο λόγω προβλημάτων υγείας που έχει ή /και για λόγους που αφορούν το συμφέρον του παιδιού.

Την κατάσταση του προσώπου την αξιολογούν οι υπηρεσίες πρόνοιας (σύμφωνα με την ηλικία, το φύλο, το ιστορικό του κ.ά.). Ανάδοχες οικογένειες αναλαμβάνουν την ευθύνη του ανήλικου/ης ή μεταφέρεται σε κέντρα που έχουν διαμορφωθεί ειδικά για νέους και τους παρέχονται υπηρεσίες υποστήριξης μέσα από μεταβατικά προγράμματα που έχουν ως στόχο την ανεξαρτητοποίησή τους στο μέλλον. Ο επαναπατρισμός δεν θα πρέπει να εφαρμοστεί παρά μόνο εάν αυτό συνάδει με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και υπό ειδικές συνθήκες που υπαγορεύει η Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (Ρομπόκου, 2007).

Η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής (Ιδρυση με τον Ν3907/2011) έχει ως στόχο τη διαχείριση υπηκόων τρίτων χωρών που εισέρχονται παράνομα στη χώρα. Τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) βρίσκονται στα κύρια σημεία εισόδου στην Ελλάδα. Στην αρμοδιότητα των ΚΥΤ υπάγονται οι ανοιχτές δομές προσωρινής φιλοξενίας.

Σύμφωνα με τον Ν.4375/2016 προβλέπεται η λειτουργία των υπηρεσιών Υποδοχής και Ταυτοποίησης, οι οποίες έχουν ως στόχο να καταγράψουν και να εξακριβώσουν τα στοιχεία των υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών που εισέρχονται παράτυπα στη χώρα (Υπηρεσία Ασύλου, 2019).

Υποχρέωση των Υπηρεσιών Πρώτης Υποδοχής είναι να διαχωρίζουν τους αιτούντες άσυλο όσον αφορά τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και να τους μεταφέρουν σε κατάλληλες δομές φιλοξενίας, στην Υπηρεσία Ασύλου (για όσους επιθυμούν να αιτηθούν διεθνούς προστασίας) ή στις αρμόδιες αρχές (Αστυνομία, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης) για τις διαδικασίες επιστροφής που προβλέπονται. Στην Δομή Υποδοχής, υπάρχουν ειδικοί που παρέχουν στο παιδί ιατρική και

ψυχολογική υποστήριξη.

Σύμφωνα με τον Νόμο 2447/1996 ανεξαρτήτως από το νομικό καθεστώς που βρίσκεται ένα παιδί θα πρέπει να διασφαλιστεί η νομική εκπροσώπησή του. Οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες πρόσφυγες, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα εκπροσώπησης, η οποία διασφαλίζεται μέσω Εισαγγελέα ανηλίκων ή του Εισαγγελέα Πρωτοδικών, ο οποίος ενεργεί προσωρινά ως επίτροπος. Επιπρόσθετα, είναι αναγκαίο να εξασφαλιστεί η στέγαση των ανηλίκων σε συγγενείς, ανάδοχες οικογένειες ή σε άλλους χώρους φιλοξενίας οι οποίοι είναι διαμορφωμένοι ειδικά για παιδιά. Κρίνεται αναγκαίο οι αρχές να στεγάζουν τα αδέρφια μαζί και να στοχεύουν στον εντοπισμό των μελών της οικογένειας των ανηλίκων.

Ο Ν.4251/2014 στο άρθρο 21 (κεφάλαιο ΣΤ') αναγράφονται τα δικαιώματα που είναι ίδια για τους πολίτες τρίτων χωρών. Σύμφωνα με το άρθρο: «Ανήλικοι πολίτες τρίτων χωρών, που διαμένουν στην ελληνική επικράτεια, υπάγονται στην υποχρεωτική σχολική φοίτηση, όπως και οι ημεδαποί. Οι ανήλικοι πολίτες τρίτων χωρών, που φοιτούν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, έχουν, χωρίς περιορισμούς, πρόσβαση στις δραστηριότητες της σχολικής ή εκπαιδευτικής κοινότητας».

Οι διατάξεις που αναφέρονται στα παιδιά εντοπίζονται σε διάφορα νομοθετήματα (όπως είναι η υποδοχή και η διαδικασία ασύλου) και /ή σχετικές κρατικές υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες της πρόνοιας οφείλουν να προβαίνουν στην αξιολόγηση της κάθε περίπτωσης χωριστά και είναι υπεύθυνες για τη μεταφορά των ανηλίκων σε υπηρεσίες που στοχεύουν στην κάλυψη των αναγκών τους, όπως οι ανάδοχες οικογένειες και τα κέντρα νεότητας.

Το Υπουργείο Εσωτερικών οφείλει να εξετάζει με σειρά προτεραιότητας τις αιτήσεις των ανηλίκων ασυνόδευτων προσφύγων (Ρομπόκου 2007). Εκτός από τις νομοθεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Ελληνικό κράτος ενισχύει την προστασία των ανηλίκων ασυνόδευτων προσφύγων με επιπλέον δικές του πολιτικές και νομικές πρωτοβουλίες. Η προσπάθεια για μία προστατευμένη και αξιοπρεπή ζωή είναι απαραίτητη για να νιώσει ο ανήλικος/η ότι βρίσκεται σε ένα φιλικό και κατάλληλο για αυτόν περιβάλλον.

2.3 Συμφωνία Τουρκίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει τις μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, προέβη σε Σύμφωνο με την Τουρκία. Οι 28 αρχηγοί των κρατών - μελών της Ένωσης συναντήθηκαν με τον Τούρκο Πρωθυπουργό, Αχμέτ Νταβούτογλου. Τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και η Τουρκία δεσμεύτηκαν ότι θα τηρήσουν και θα εφαρμόσουν τη συμφωνία.

Από την πλευρά της η Τουρκία, δεσμεύτηκε να παρέχει στους πρόσφυγες που βρίσκονται υπό καθεστώς προστασίας, βίζα και θέσεις εργασίας και ταυτόχρονα να ενισχύσει τους ελέγχους των αστυνομικών αρχών και των λιμενικών. Επιπρόσθετα, συμφώνησε να επιστρέφει τους μετανάστες και τους πρόσφυγες που δεν υπόκεινται στους διεθνείς νόμους προστασίας καθώς και τους παράνομους μετανάστες που εντοπίζονται σε τουρκικό έδαφος.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρείχε το ποσό των 3 δις ευρώ στην Τουρκία (σύμφωνα με το σχέδιο Facility for Refugees), προκειμένου να χρηματοδοτηθούν ορισμένα projects (Αβτζή, 2019). Τα πιο σημαντικά σημεία της συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας είναι τα παρακάτω:

- Οι παράτυποι μετανάστες που φθάνουν στην Ελλάδα μέσω της Τουρκίας, από τις 20 Μαρτίου 2016 και μετά, θα επαναπροωθούνται στην Τουρκία. Επιπρόσθετα, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που φθάνουν στα ελληνικά νησιά, θα πρέπει να εγγραφούν άμεσα στους καταλόγους και θα αιτούνται άσυλο. Όσοι πρόσφυγες δεν επιθυμούν να αιτηθούν άσυλο ή όσων οι αιτήσεις δεν κρίνονται βάσιμες, θα επιστρέφονται στην Τουρκία. Βέβαια, αυτή η διαδικασία θα εφαρμοστεί με σεβασμό στους διεθνείς νόμους και στα δικαιώματα των προσφύγων και των μεταναστών.

- Σύμφωνα με τα κριτήρια του ΟΗΕ ορίζεται ότι για κάθε πρόσφυγα ή μετανάστη που θα επιστρέφεται στην Τουρκία, κάποιος άλλος πρόσφυγας ή μετανάστης θα εγκαθίστανται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

- Όλα τα κράτη συμμετέχουν εθελοντικά στο πρόγραμμα Voluntary Humanitarian Admission Scheme, προκειμένου να σταματήσει η παράνομη μετανάστευση.
- Εφόσον η Τουρκία έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της, θα πραγματοποιηθεί η απελευθέρωση της βίζας από όλα τα κράτη.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε συνεργασία με την Τουρκία, θα εκταμιεύσει το ποσό των 3 δις ευρώ, προκειμένου να δοθούν σε εκείνους που έχουν ανάγκη από βοήθεια και προστασία.
- Δημιουργείται Καθεστώς Άρσης Δασμών.
- Η Ευρώπη και η Τουρκία βρίσκονται σε συνεργασία με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών στην Συρία καθώς και των περιοχών που βρίσκονται κοντά στα τουρκικά σύνορα, ώστε οι μετανάστες να νιώθουν ασφαλείς και να ζουν σε φυσιολογικές συνθήκες (Αβτζή , 2019).

2.4 Κριτική της Συμφωνίας Ε.Ε- Τουρκίας

Λόγω του εμφύλιου πολέμου και της οικονομικής εξαθλίωσης των τριτοκοσμικών χωρών, τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότεροι άνθρωποι μετακινούνται προς την Ευρώπη. Συνεπώς, η Ευρώπη βρέθηκε μπροστά σε μία πρωτοφανή μαζική μετακίνηση πληθυσμών, την οποία πρέπει να διαχειριστεί.

Σε κάποιες περιπτώσεις η Ευρώπη, για να μπορέσει να διαχειριστεί τις ροές των προσφύγων που ολοένα και αυξάνονταν, προέβη ακόμα και σε σκληρές τακτικές. Για παράδειγμα, η κράτηση των προσφύγων στα κέντρα φύλαξης ή η επαναπροώθησή τους. Επίσης, η εφαρμογή της κοινής Δήλωσης μεταξύ της Ε.Ε. και της Τουρκίας που υπογράφηκε στις 18 Μαρτίου 2016 είχε ως

αποτέλεσμα να σηματοδοτηθεί μια δεύτερη φάση στο προσφυγικό. Με το κλείσιμο των συνόρων εγκλωβίστηκαν χιλιάδες άνθρωποι, με συνέπεια η Ελλάδα να οφείλει να εφαρμόσει δράσεις που αφορούν τη διαμόρφωση των κατάλληλων υποδομών ώστε να είναι σε θέση να προστατεύσει τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο (Παπαδοπούλου, 2016).

Αυτή η κίνηση είχε ως αποτέλεσμα, όλες οι μεταναστευτικές ροές να μετατοπιστούν στην Ανατολική Μεσόγειο και η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστευτικών ροών και ταυτόχρονα να οφείλει να μεριμνήσει για τη διαμονή τους. Ωστόσο, η Ε.Ε. δεν μπόρεσε να πετύχει τους επιδιωκόμενους στόχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που αφορούσαν την αποτροπή του ανοίγματος των θαλάσσιων ή χερσαίων οδών παράνομης μετανάστευσης προς τις χώρες της Ε.Ε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να στερήσει τη δυνατότητα πρόσβασης στη χορήγηση ασύλου και στη διαδικασία διεθνούς προστασίας σε χιλιάδες πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο και ακόμα χειρότερα, είχε ως αποτέλεσμα να εγκλωβιστούν οι περισσότεροι από αυτούς σε τρισάθλιες συνθήκες στα ελληνικά νησιά το καλοκαίρι του 2016 (Human Rights Watch, 2017).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από την πλευρά της, ζήτησε από την ελληνική πλευρά να λάβει επιπλέον μέτρα όπως για παράδειγμα να δημιουργήσει μηχανισμούς ταχείας εξέτασης αιτημάτων ασύλου, περισσότερα κέντρα κράτησης, να αυξήσει τις επιστροφές των παράνομων μεταναστών, να ενισχύσει τη συνοριακή φύλαξη και να ανεγείρει τον φράχτη στον Έβρο, ώστε οι μαζικές εισροές να περιοριστούν στο ελάχιστο.

Η κοινή Δήλωση Ε.Ε. - Τουρκίας όπως φαίνεται είναι ένα θέμα ιδιαίτερου προβληματισμού και καίριο πλήγμα στο νομικό και πολιτικό πλαίσιο της Ευρώπης, γιατί υποσκάπτει τις βασικές αξίες του διεθνούς προσφυγικού δικαίου για τη διεθνή προστασία των προσφύγων και ταυτόχρονα ενισχύει την καταστρατήγηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους.

Οι μεγάλες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές οδήγησαν την Ευρώπη στην κατεύθυνση της αυστηροποίησης και της στρατιωτικοποίησης της συνοριακής επιτήρησης και την υπαγωγή των μεταναστών χωρίς χαρτιά σε καθεστώς εξαίρεσης.

Η Ευρώπη έθεσε στόχο να διαφυλάξει τα σύνορά της με κάθε κόστος και με κάθε τίμημα. Ωστόσο, χιλιάδες πρόσφυγες συνέχισαν να φθάνουν στην Ευρώπη. Επιπρόσθετα, η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε διαμορφωθεί με έναν τρόπο ο οποίος δεν αποσκοπούσε στην ευημερία όλων των χωρών της ΕΕ. Αντιθέτως, η κάθε χώρα της Ε.Ε, ακολουθούσε μια δική της τακτική, η οποία στόχευε στην εξυπηρέτηση των δικών της συμφερόντων κι όχι στα συμφέροντα της Ένωσης.

Αδιαμφισβήτητα, η ασφάλεια παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στο θέμα διαχείρισης του φαινομένου της μετανάστευσης και έχει άμεση σχέση με τον τρόπο που χρησιμοποιείται κάθε φορά από το κάθε κράτος. Η ανάγκη για αύξηση της ασφάλειας στις ευρωπαϊκές χώρες, προκλήθηκε λόγω της αστάθειας και ανασφάλειας που επικρατούσε. Επίσης, τα κράτη που βρίσκονται κοντά στη Μεσόγειο πρέπει να αντιμετωπίσουν μεγαλύτερες προκλήσεις και δυσκολίες σε σύγκριση με τις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, επειδή δέχονται περισσότερες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές (Mattsson & Noora, 2016).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε κανονισμούς και συνθήκες προκειμένου να ελέγξει αυτήν την κατάσταση. Όμως, τα κράτη σε αρκετές περιπτώσεις αρνούνταν να δεχτούν πρόσφυγες και μετανάστες στο έδαφός τους, με αποτέλεσμα κάποιες φορές να λάβουν και ακραία μέτρα. Τα κράτη - μέλη της Ένωσης δεν ήθελαν να τηρήσουν τους κανόνες της Συνθήκης Schengen και κλείνουν τα σύνορα τους. Δεν επιθυμούν να ακολουθήσουν μία κοινή πολιτική επίλυσης του ζητήματος.

Είναι αναγκαίο να συνεργαστούν μεταξύ τους τα ευρωπαϊκά κράτη ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα και ταυτόχρονα να φανεί η ανθρώπινη πλευρά της Ευρώπης σε αυτούς τους ανθρώπους που εγκατέλειψαν τα πάντα και ήρθαν αντιμέτωποι με μεγάλες δυσκολίες προκειμένου να αναζητήσουν μία καλύτερη ζωή.

Συνεπώς, φαίνεται ότι η Ευρώπη επιθυμεί την άμεση επίλυση του ζητήματος και καταβάλλει προσπάθειες ώστε να ενσωματωθούν ομαλά οι πρόσφυγες και οι μετανάστες στο έδαφός της. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη συνεργασία όλων των ευρωπαϊκών χωρών. Όμως, τα κράτη - μέλη, λόγω της ανασφάλειας που επικρατεί, δεν είναι πρόθυμα να δεχτούν στο έδαφός τους

πρόσφυγες και τους μετανάστες κι αυτό φαίνεται από τα ακραία και σκληρά μέτρα που έχουν λάβει όπως είναι η δημιουργία τειχών και φραχτών, το κλείσιμο συνόρων και τις αυξημένες στρατιωτικές και αστυνομικές περιπολίες.

Επιπρόσθετα, κάποιες χώρες ανέθεσαν την περιπολία των συνόρων στην αστυνομία και στο στρατό, ώστε να ενισχύσουν ξανά το αίσθημα ασφάλειας που έχει χαθεί. Η Ευρώπη δημιούργησε διάφορους στρατιωτικούς μηχανισμούς που είχαν ως στόχο να προστατεύσουν και να διαφυλάξουν τα σύνορα και έτσι να μειωθούν τα μεταναστευτικά ρεύματα.

Συνεπακόλουθα, η Ευρώπη καλείται να αντιμετωπίσει το δύσκολο αυτό εγχείρημα και να φροντίσει ώστε οι μετανάστες και οι πρόσφυγες να αφομοιωθούν ομαλά από τις τοπικές κοινωνίες. Μέσα από τη συνεργασία και τη συλλογική δράση, το μεταναστευτικό ζήτημα μπορεί να αντιμετωπιστεί με θετικά αποτελέσματα για όλες τις πλευρές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

3.1 Διακρίβωση της ανηλικότητας

Οι αρμόδιοι κρατικοί φορείς, προκειμένου να μπορέσουν να εξακριβώσουν την ηλικία ενός ανήλικου/ης πρόσφυγα, ο/η οποίος/α δεν έχει τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα μαζί του που πιστοποιούν την ανηλικότητά του/της, ακολουθούν μία συγκεκριμένη διαδικασία που ονομάζεται διακρίβωση της ανηλικότητας (age assessment).

Το να χαρακτηριστεί ένας πρόσφυγας ως ενήλικος/η και μη νόμιμα εισερχόμενος/η στη χώρα έχει σημαντικές επιπτώσεις σε σχέση με έναν πρόσφυγα ο οποίος χαρακτηρίζεται ως ασυνόδευτος/η, ανήλικος/η εισερχόμενος/η μη νόμιμα στην χώρα. Για αυτόν το λόγο είναι ιδιαίτερα σημαντικό να υφίσταται ένα αξιόπιστο σύστημα σε κάθε κράτος για τη διακρίβωση της ηλικίας.

Η πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων που καταφθάνουν στη χώρα μας, δεν φέρει μαζί του τα νομιμοποιητικά έγγραφα. Αυτό έχει ως συνέπεια οι αστυνομικές αρχές να καταγράφουν την ηλικία των παιδιών προσφύγων με βάση τη δήλωση των ιδίων και με βάση την κρίση του αστυνομικού οργάνου. Το να διαπιστωθεί η ανηλικότητα ενός προσφύγου από την κρίση του αστυνομικού με μοναδικό κριτήριο την εμφάνισή του/της δημιουργεί σημαντικές αμφιβολίες ως προς την ορθότητα.

Οι ανήλικοι/ες θα πρέπει να καταγράφονται στα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής όπου υφίσταται κανονιστική πρόβλεψη της διαδικασίας προκειμένου να διακριβωθεί η ηλικία σύμφωνα με την κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 3907/2011 Υπουργική απόφαση (Υ1ΓΠ οικ. 92490/2014) που θέσπισε το «Πρόγραμμα ιατρικού ελέγχου ψυχοκοινωνικής διάγνωσης και υποστήριξης και παραπομπής των εισερχομένων χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα υπηκόων τρίτων χωρών σε δομές πρώτης υποδοχής» (Συνήγορος του Πολίτη, 2014).

Είναι ευδιάκριτο ότι η απουσία θεσμικού πλαισίου έχει ως συνέπεια και τη διακριτική μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων που δεν καταγράφονται σε Κέντρο Πρώτης Υποδοχής σε σχέση με τα υπόλοιπα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά. Έτσι, παραβιάζεται η ρήτρα απαγόρευσης των διακρίσεων σε βάρος παιδιών, που αναφέρεται στο άρθρο 24 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα σε ότι αφορά την προστασία της ανηλικότητας αλλά και του άρθρου 2 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού που αναφέρθηκε παραπάνω, περί υποχρέωσης των κρατών να προστατεύουν αποτελεσματικά τα παιδιά από κάθε μορφής διάκριση.

Πολλές φορές, έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο άτομα που έχουν καταγραφεί ως ενήλικες να προβάλλουν τον ισχυρισμό ότι είναι ανήλικοι σε μεταγενέστερο χρόνο, με τον ισχυρισμό ότι οι αστυνομικές αρχές καταχωρούν διαφορετική ηλικία από αυτή που δηλώνουν. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι πρόσφυγες παραπέμπονται σε τμήματα δημόσιων νοσοκομείων για τη διενέργεια των κατάλληλων ιατρικών εξετάσεων, όπως αναφέρεται στο άρθρο 12 παρ. 4 ΠΔ 114/2010.

Οι εξετάσεις αυτές είναι συγκεκριμένες και περιλαμβάνουν την ακτινογραφία του αριστερού καρπού και της άκρας χειρός και την οδοντιατρική εξέταση, χωρίς να συνοδεύονται από

ψυχοκοινωνική εκτίμηση. Ωστόσο η διεθνής επιστημονική κοινότητα των ειδικών στον χώρο της υγείας αμφισβητεί αυτόν τον τρόπο εξακρίβωσης της ηλικίας, μέσω των συγκεκριμένων εξετάσεων γιατί έχει παρατηρηθεί απόκλιση ανάμεσα στην οστική ηλικία που απεικονίζεται ακτινογραφικά και στη βιολογική ηλικία, απόκλιση που δύναται να αυξηθεί με την πρόοδο της ηλικίας ή με τη φυλή του/της εξεταζόμενου/ης.

Επιπρόσθετα, οι ειδικοί στον κλάδο της υγείας υποστηρίζουν ότι μετά την ηλικία των 15 ετών είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια η βιολογική ηλικία του ατόμου (Schmeling et al., 2011). Επομένως, οι ιατρικές μέθοδοι που εφαρμόζονται για να διαπιστωθεί η ανηλικότητα δεν μπορούν να εκτιμήσουν με ακρίβεια την ηλικία ενός ατόμου αλλά μόνο ένα ηλικιακό εύρος.

Έτσι, κάθε φορά που η ηλικία δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια θα πρέπει να καθιερώνεται το τεκμήριο υπέρ του/της ανηλικού/ης σύμφωνα με το άρθρο 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Το τεκμήριο υπέρ του/της ανηλικού/ης υπερασπίζεται την ιδιαίτερη κοινωνική και νομική προστασία της ανηλικότητας, της φυσικής ιδιότητας του ανθρώπου στην πρώτη φάση της ζωής του να αναπτύσσεται για να φτάσει στη διανοητική και σωματική ολοκλήρωση.

3.2 ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΑΤΗΣΗ

Το πρώτο πράγμα που επιδιώκεται για τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά είναι να πάνε σε δομές φιλοξενίας και κέντρα διαμορφωμένα ειδικά για τα παιδιά. Αρκετές φορές όμως δεν μπορεί να γίνει αυτό και τα ανήλικα παιδιά υποχρεώνονται να μείνουν στα κέντρα κράτησης. Τα παιδιά παραμένουν στην κράτηση για σύντομο χρονικό διάστημα (Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Κ.Υ.Τ - Κ.Μ.Υ.Τ., 2012).

Αυτό το χρονικό διάστημα ορίζεται από 1-4 μήνες ώσπου να γίνει η μεταφορά τους στις δομές φιλοξενίας. Όμως, επειδή τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά είναι πολλά και οι θέσεις στα κέντρα είναι περιορισμένες συχνά αναγκάζονται να παραμείνουν στην κράτηση για περισσότερο καιρό (Πουλαράκης, 2012). Ακόμα, κάποια από τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, είχαν εκφράσει τα

παράπονα τους και τη δυσαρέσκεια τους για τη χρήση βίας από τους αρμόδιους κατά την σύλληψή τους (Δημητροπούλου & Παπαγεωργίου, 2008).

Υπό αυτές τις συνθήκες είναι αξιοσημείωτες οι προσπάθειες που καταβάλλονται από την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης των υπηκόων των Τρίτων Χωρών και τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης και τις Κινητές Μονάδες Υποδοχής και Ταυτοποίησης, που λειτουργούν ως δομές που υποδέχονται τους πρόσφυγες και τους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες

Το πρώτο ΚΥΤ που λειτούργησε ήταν στον Έβρο το 2013 και είχε σκοπό τη δίκαιη και αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών που κατέφθαναν στην Ελλάδα (Συνήγορος του Πολίτη, 2014). Οι υπηρεσίες αυτές, εξακριβώνουν την ταυτότητα αυτών που καταφθάνουν στην Ελλάδα, τους παρέχουν ιατρικό έλεγχο, ψυχολογική υποστήριξη και τους ενημερώνουν για τα δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις τους και δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά.

Το μεγαλύτερο χρονικό περιθώριο στο οποίο μπορεί να παραμείνει κάποιος στο κέντρο είναι μέχρι 25 ημέρες. Προκειμένου να επιτευχθεί η σωστή συνεννόηση με τους αλλοδαπούς, υπάρχουν διερμηνείς στο Κέντρο. Επιπρόσθετα τους παρέχεται ρουχισμός, υποδήματα και οτιδήποτε άλλο χρειάζεται προκειμένου να καλυφθούν οι βασικές τους ανάγκες. Επιπλέον, το 2013 ξεκίνησε να λειτουργεί και η Α΄ Κινητή Μονάδα Υποδοχής και Ταυτοποίησης στη Σάμο.

Η Μονάδα βρίσκεται στον χώρο της Ελληνικής Αστυνομίας και βοηθάει στο να εντοπίσουν τα ανήλικα παιδιά και να καταγράψουν τους πρόσφυγες. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για την παραπομπή τους στις αρμόδιες υπηρεσίες όπως είναι η Υπηρεσία Ασύλου. Επίσης, τη λειτουργία της για πρώτη φορά ξεκίνησε η Β΄ Κινητή Μονάδα Υποδοχής και Ταυτοποίησης στη Χίο.

Ωστόσο, λόγω του μεγάλου αριθμού των μεταναστών και των προσφύγων που κατέφθαναν στη Λέσβο, μεταφέρθηκε εκεί. Και αυτή η Κινητή Μονάδα λειτουργούσε στον χώρο της Ελληνικής Αστυνομίας και είχε ως έργο να καταγράφει και να ελέγχει την ταυτότητα των μεταναστών και προσφύγων, να τους παρέχει υποστήριξη ψυχολογική και ιατρική περίθαλψη.

Τα σημεία της χώρας από όπου εισέρχονται στην Ελλάδα οι παράτυποι μετανάστες, τα

διαχειρίζονται η Ακτοφυλακή, το Λιμενικό Σώμα και η Ελληνική Αστυνομία. Έτσι, όσους πιάνουν να εισέρχονται παράτυπα στη χώρα, τους συλλαμβάνουν και τους μεταφέρουν στα κρατητήρια. Πολλοί μετανάστες και πρόσφυγες, επιλέγουν να εισέλθουν στην Ελλάδα μέσω θαλάσσης, μετά την ενίσχυση της φύλαξης στον Έβρο.

Για αυτόν τον λόγο δημιουργήθηκαν επιπλέον ΚΥΤ σε κάποια από αυτά τα νησιά όπως στη Λέρο, στη Χίο και στην Κω, με σκοπό να υποστηρίξουν τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, καθώς δεν φέρουν μαζί τους νόμιμα έγγραφα και έτσι αν δεν διαπιστωθεί η ηλικία τους με ακρίβεια, στην συνέχεια θα συλληφθούν και θα οδηγηθούν στην κράτηση. Όπως αναφέρει το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης πολλά ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, μέχρι να μεταβούν στις δομές που είναι ειδικά διαμορφωμένες για τα ίδια, βρίσκονταν στα κρατητήρια της Αστυνομίας.

Το πιο καίριο σημείο της διαδικασίας είναι να διαπιστωθεί αν το άτομο είναι ανήλικο/η και αν συνοδεύεται. Υπάρχουν συγκεκριμένες ιατρικές εξετάσεις που ορίζει ο νόμος προκειμένου να καθοριστεί η ηλικία του ατόμου, εφόσον όμως πρώτα συναινέσει ο/η νέος/α ή ο εκπρόσωπος που έχει οριστεί για την αντιπροσώπευσή του.

Εάν οι αρμόδιοι έχουν αμφιβολίες για την ακριβή ηλικία του παιδιού, θα εφαρμοστεί υπέρ του το καθεστώς ανηλικότητας και θα θεωρηθεί ανήλικος/η, γιατί προτεραιότητα έχει το συμφέρον του/της. Όλες αυτές οι διαδικασίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τη σωστή εκτίμηση της ηλικίας του/της και κυρίως επειδή έτσι αποφεύγεται η σύλληψη ανηλίκων ατόμων.

3.3 ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ

Οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες, μετά την παραμονή τους για ένα μικρό χρονικό διάστημα στην κράτηση, είναι απαραίτητο να μεταβούν σε δομή φιλοξενίας ώστε να μένουν εκεί και να έχουν ασφάλεια και προστασία. Το 2007 το Προεδρικό Διάταγμα 220/2007 εξασφάλισε ότι τα παιδιά πρέπει να μένουν υπό την ίδια στέγη με τους συγγενείς τους ή αν είναι ασυνόδευτα να είναι με ανάδοχη οικογένεια ή αλλιώς να μένουν στα κέντρα φιλοξενίας τα οποία είναι ειδικά

διαμορφωμένα για ανήλικους/ες. Οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες παραπέμπονται στους αρμόδιους φορείς κοινωνικής πρόνοιας και προστασίας για τους πρόσφυγες.

Οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να ενημερώσουν το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) προκειμένου να εξασφαλιστεί στα παιδιά όχι μόνο η στέγη αλλά και οι κατάλληλες συνθήκες για τη διαβίωσή τους καθώς το ΕΚΚΑ αναλαμβάνει τη ρύθμιση των ζητημάτων που αφορούν τη στέγαση και τις δομές φιλοξενίας των ανηλίκων (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2022).

Πρώτα ελέγχονται οι αιτήσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων και έπειτα από κάποιο χρονικό διάστημα μεταβαίνουν σε κάποια από τις δομές φιλοξενίας. Όμως αυτό το χρονικό διάστημα έχει πλέον αυξηθεί και έτσι το χρονικό διάστημα που περνάει ώσπου να βρουν στέγη τα ανήλικα παιδιά είναι μεγάλο. Στην πλειονότητά τους τα κέντρα και οι δομές φιλοξενίας εποπτεύονται από τα αρμόδια υπουργεία. Ωστόσο, κάποια άλλα βρίσκονται υπό τη διαχείριση από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ). Η χρηματοδότηση αυτών των κέντρων, γίνεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο. Όμως, από το 2012 έως και σήμερα κάποια από αυτά τα κέντρα χρηματοδοτούνται μόνο από προγράμματα και από τις ΜΚΟ.

Οι φορείς που έχουν αναλάβει τα ζητήματα που αφορούν την φιλοξενία των προσφύγων είναι η Αστυνομία, η Υπηρεσία Ασύλου, τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης με τις Κινητές Μονάδες καθώς και οι Επιτροπές Προσφύγων. Για την φιλοξενία και στέγαση των ανηλίκων, υπάρχει συγκεκριμένη διαδικασία που θα πρέπει να ακολουθηθεί. Μόλις ο φορέας υποβάλλει στο ΕΚΚΑ την αίτηση για τη στέγαση του/της ανηλίκου/ης, απαιτούνται τουλάχιστον 25 μέρες ώστε να μπορέσει ο ανήλικος/η να μεταβεί σε κάποιον από τους χώρους φιλοξενίας.

Όμως πρακτικά αυτό δεν γίνεται διότι το χρονικό διάστημα της αναμονής είναι μεγαλύτερο. Στέγη μπορεί να βρεθεί άμεσα μόνο εάν κρίνεται η περίπτωση του παιδιού σοβαρή και χρήζει στέγης σε σύντομο χρονικό διάστημα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, παρέχεται άμεση προτεραιότητα. Είτε η Αστυνομία συνοδεύει τον/την ανήλικο/η στο χώρο που θα μείνει είτε ο Επίτροπος που έχει οριστεί ως εκπρόσωπος του/της. Σε κάποιες περιπτώσεις συνοδεύεται και από κοινωνικό λειτουργό

. (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2022).

Οι θέσεις που υπάρχουν στα κέντρα φιλοξενίας είναι για συγκεκριμένο αριθμό παιδιών και στην πλειονότητα τους αυτά τα κέντρα απευθύνονται αποκλειστικά στα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά. Τα παιδιά έχουν την δυνατότητα να μείνουν στην δομή μέχρι την ενηλικίωση τους. Η δομή αναλαμβάνει να καλύψει τα έξοδα όλων αυτών των ασυνόδευτων παιδιών είτε έχουν κάνει αίτηση για άσυλο είτε όχι.

Το χρονικό διάστημα που τα παιδιά μένουν στην δομή, μπορούν να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες που παρέχουν συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη καθώς και υποστήριξη στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Ακόμα, έχουν το δικαίωμα να κάνουν χρήση των δημόσιων φορέων όπως είναι το δημόσιο σχολείο, το νοσοκομείο και τα δημόσια προγράμματα στα οποία περιλαμβάνονται οι ψυχαγωγικές, εκπαιδευτικές και οι αθλητικές δραστηριότητες.

Εδώ εντάσσονται διάφορες εθελοντικές δράσεις που έχουν ως στόχο να στηρίξουν αυτά τα παιδιά και να συνεισφέρουν στο έργο των δημόσιων φορέων και των κέντρων. Ειδικά οι δράσεις από τις ΜΚΟ είναι ιδιαίτερα βοηθητικές για τα κέντρα, διότι τα ενισχύουν με την παροχή εξειδικευμένου προσωπικού, με μέσα και με χρηματικούς πόρους με απώτερο στόχο το συμφέρον των παιδιών. Οι ΜΚΟ καλύπτουν αρκετά κενά που υφίστανται λόγω ελλείψεων από το κράτος . Προσπαθούν με κάθε μέσο να βοηθήσουν τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά να ενσωματωθούν και να ενταχθούν στην κοινωνία (Δημητροπούλου & Παπαγεωργίου, 2008).

Η δημιουργία περισσότερων κέντρων φιλοξενίας για τους ανηλίκους/ες είναι απαραίτητη. Ένα άλλο ζήτημα είναι ότι υπάρχει δυσκολία στην εύρεση διερμηνέων οι οποίοι έχουν την ευχέρεια να καταλαβαίνουν την γλώσσα των παιδιών και να μεταφράζουν τις ανάγκες τους. Για αυτό τον λόγο, προκύπτει δυσχέρεια στην επικοινωνία ανάμεσα στα παιδιά και στους υπεύθυνους των κέντρων φιλοξενίας. Ωστόσο, το πιο σοβαρό ζήτημα είναι αυτό της χρηματοδότησης. Η χρηματοδότηση δίνεται κυρίως από την ΕΕ και αυτός είναι ο λόγος που υφίσταται μία χρονική καθυστέρηση που αφορά τις διαδικασίες που απαιτούνται για να εγκριθούν τα κονδύλια και η εκταμίευση τους. (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017).

Οι διάφορες υπηρεσίες που παρέχει το κέντρο, όπως είναι η σίτιση, η εκπαίδευση, η θέρμανση, η ψυχολογική υποστήριξη και κάθε είδους δραστηριότητα στην οποία παίρνουν μέρος τα παιδιά, δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν χωρίς τον αναγκαίο εξοπλισμό και χωρίς το κατάλληλο προσωπικό.

Όμως από το 2017 η χρηματοδότηση εντάχθηκε στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Οικονομίας. Αυτό έκανε ακόμη πιο δύσκολο το έργο των κέντρων και των δομών φιλοξενίας επειδή η αργή διευθέτηση των διοικητικών ζητημάτων από το Υπουργείο καθυστέρουσε και τις χρηματοδοτήσεις απέναντι τους, με συνέπεια να αντιμετωπίζουν δυσκολία στο έργο τους.

Τα περισσότερα κέντρα φιλοξενίας είναι συνήθως χωρισμένα σε αρρένων και θηλέων έως 12 χρονών, σε αρρένων άνω των 12 χρονών και σε θηλέων άνω των 12 χρονών. Βέβαια, το κάθε κέντρο τηρεί τις προδιαγραφές του και τους δικούς του κανόνες λειτουργίας.

Επιπρόσθετα, συχνά δημιουργούνται διαφορετικές συνθήκες κλίματος επειδή τα κέντρα στα οποία φιλοξενούνται πολλά παιδιά δεν είναι σε θέση να τους παρέχουν την προσοχή και το οικογενειακό περιβάλλον που χρειάζονται (Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, 2014).

Προκειμένου να επιτευχθεί η σωστή λειτουργία του κέντρου φιλοξενίας θα πρέπει καταρχήν να βρίσκεται σε κατάλληλη τοποθεσία καθώς και να λειτουργεί στα πλαίσια ενός οικογενειακού προτύπου (Δημητροπούλου, & Παπαγεωργίου, 2008). Τέλος, ένα πολύ σημαντικό ζήτημα που αναφέρουν τα Κέντρα Φιλοξενίας και σύμφωνα με στοιχεία του ΕΚΚΑ είναι ότι κάποιιοι/ες ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες πρόσφυγες αποχωρούν οικειοθελώς από τα κέντρα.

Ο αριθμός των παιδιών είναι αρκετά μεγάλος με τους ασυνόδευτους/ες ανηλίκους/ες να εγκαταλείπουν τα κέντρα αρκετές φορές μέσα στο πρώτο 24ωρο. Αυτό γίνεται επειδή πολλές φορές ο στόχος των ανήλικων παιδιών είναι να μεταβούν σε άλλες χώρες της Ευρώπης και όχι η παραμονή τους στην Ελλάδα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η Ελλάδα αποτελεί το «μέσο» για να πάνε στη χώρα που επιθυμούν.

Επιπλέον, τα ανήλικα παιδιά, βλέπουν την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα, καθώς

δυσκολεύεται να φιλοξενήσει και να φροντίσει στις δομές της τόσους πρόσφυγες και μετανάστες που καταφθάνουν καθημερινά (Δημητροπούλου & Παπαγεωργίου, 2008). Τα παιδιά αυτά φοβούνται και αγωνιούν για το μέλλον τους και επιδιώκουν να πάνε σε άλλη χώρα για να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Οι διαδικασίες που αναφέρθηκαν παραπάνω όπως είναι η σύλληψη των ασυνόδευτων ανηλίκων, η μεταφορά τους στην κράτηση, η χρονική καθυστέρηση στη διαδικασία αίτησης ασύλου, το χρονικό διάστημα που θα πρέπει να περιμένουν προκειμένου να μεταβούν σε κάποια δομή φιλοξενίας, οι διάφορες ελλείψεις στις δομές που αναφέρθηκαν παραπάνω και η τοποθεσία των κέντρων φιλοξενίας, αφήνουν άσχημες εντυπώσεις στα παιδιά που νιώθουν το περιβάλλον γύρω τους «αφιλόξενο».

Αυτοί είναι κάποιοι από τους λόγους για τους οποίους τα παιδιά επιλέγουν να φύγουν από την Ελλάδα. Ακόμα, αρκετά από τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά μένουν στους δρόμους μέχρι να βρουν τρόπο διαφυγής από τη χώρα. Επίσης, αν τα παιδιά δεν βρουν θέσεις σε κέντρα και δομές φιλοξενίας διαμένουν σε κέντρα – δομές ανοιχτής φιλοξενίας. Στην ουσία πρόκειται για συνωστισμένο καταυλισμό προσφύγων όπου σε λίγους μόνο από αυτούς έχει γίνει προσπάθεια για καλύτερη διαμόρφωση χώρου (Συνήγορος του Πολίτη, 2014).

Τέλος, οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες έχουν τη δυνατότητα να μένουν σε «ασφαλείς ζώνες». Είναι χώροι ειδικά διαμορφωμένοι για να λειτουργούν ως χώροι προσωρινής διαμονής για τους/τις ασυνόδευτους/ες ανηλίκους/ες, βρίσκονται μέσα στους καταυλισμούς και έχουν μέγιστο όριο παραμονής τους 3 μήνες. Προτεραιότητα για να παραμείνουν σε αυτούς τους χώρους έχουν τα παιδιά που χρήζουν επείγουσας φροντίδας (Γεωργιοπούλου, 2017). Θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο προβλεπόμενος χρόνος παραμονής δεν ανταποκρίνεται στη πραγματικότητα επειδή δεν μπορεί να βρεθεί θέση άμεσα στις μεταβατικές δομές (Ντόκου, Γκαρτζώνης, & Καλογήρου, 2018).

Επιπρόσθετα, κάποια από τα παιδιά μένουν στους δρόμους σε διάφορα σημεία που μπορεί να βρουν όπως τα εγκαταλελειμμένα κτίρια, τις πλατείες, τα πάρκα ή οπουδήποτε αλλού. Τα παιδιά αυτά είτε τα εντοπίζουν διάφορες ΜΚΟ, είτε με δική τους πρωτοβουλία καταφεύγουν σε αυτές για

να ζητήσουν βοήθεια όταν φτάσουν σε κατάσταση αβάστακτη. Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος είναι αξιοσημείωτη η προσπάθεια που καταβάλλει η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου στο πλαίσιο του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης.

Από τον Απρίλιο του 2021 ξεκίνησε τη λειτουργία της η τηλεφωνική γραμμή 24/7. Αποτελεί μία από τις καινοτόμες δράσεις που λειτουργούν από την Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου στο πλαίσιο του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης. Αξίζει να αναφερθεί πως μέσα σε ένα χρόνο, η 24/7 τηλεφωνική γραμμή του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης δέχτηκε 2.336 κλήσεις με 1.764 διαφορετικές περιπτώσεις (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2023).

Ο βασικός στόχος του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης είναι να εντοπίσει εγκαίρως τα ασυνόδευτα παιδιά που ζουν στο δρόμο ή σε επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης και να τους μεταφέρει σε ασφαλή στέγαση. Μέσα από τον Εθνικό Μηχανισμό, παρέχεται στους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, καταγραφής στις αρμόδιες αρχές, συνοδείας και ένταξης σε δομές επείγουσας φιλοξενίας που λειτουργεί ο ΔΟΜ.

Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος καθώς και για την απρόσκοπτη πρόσβαση των ασυνόδευτων ανηλίκων στις διαδικασίες υποδοχής και ασύλου, ο Εθνικός Μηχανισμός συνεργάζεται στενά με την ΕΛ.ΑΣ., την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης και την Υπηρεσία Ασύλου. Με τον τρόπο αυτό, παρέχεται άμεση και ολοκληρωμένη προστασία στους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες οι οποίοι/ες βρίσκονται εκτός προστατευτικού για την ηλικία τους πλαισίου.

Η τηλεφωνική γραμμή είναι διαθέσιμη σε έξι γλώσσες, επτά ημέρες την εβδομάδα, και μέσω αυτής γίνονται παραπομπές από οποιονδήποτε εντοπίσει κάποιο/α ασυνόδευτο/η ανήλικο/η, σε οποιοδήποτε σημείο της επικράτειας, ενώ ταυτόχρονα δίνονται οδηγίες για τις απαιτούμενες ενέργειες. Στη γραμμή μπορούν να απευθυνθούν και οι ίδιοι/ες οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες, ενώ παρέχεται 24ωρη τηλε-διερμηνεία από τη ΜΕΤΑδραση.

Τέλος, για την υλοποίηση του προγράμματος απαιτείται συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, τον ΔΟΜ και φορείς του πεδίου (Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Αθήνα, Άρσις στη Θεσσαλονίκη, ΜΕΤΑδραση).

3.4 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ

ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Ο σκοπός του ταξιδιού της πλειονότητας των ασυνόδευτων ανηλικών προσφύγων είναι η επανένωσή τους με τις οικογένειές τους. Ο νόμος κατοχυρώνει και προωθεί τη διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης. Η χώρα υποδοχής έχει χρέος να συμβάλλει στον εντοπισμό των μελών της οικογένειας των ασυνόδευτων ανηλικών τα οποία πιθανόν να βρίσκονται στις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές Χώρες, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Δουβλίνου (III).

Στα μέλη της οικογένειας περιλαμβάνονται όχι μόνο οι γονείς, αλλά και άλλοι συγγενείς των παιδιών. Αυτό το γεγονός δίνει κίνητρο στα παιδιά τα οποία νοσταλγούν να ξανά βρεθούν με τις οικογένειές τους. Το δικαίωμα αυτό το έχουν και τα παιδιά τα οποία έχουν κάνει αίτηση για προστασία όμως δεν εντάσσονται στο καθεστώς του πρόσφυγα (Δημητροπούλου & Παπαγεωργίου, 2008).

Στο Ελληνικό κράτος, αυτές οι διαδικασίες απαιτούν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα για την πραγματοποίησή τους. Σε κάποιες περιπτώσεις, τα Κέντρα φιλοξενίας ή κάποιες από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) αναλαμβάνουν τις αιτήσεις και τις διαδικασίες για την οικογενειακή επανένωση. Δυστυχώς, αυτές οι διαδικασίες είναι ιδιαίτερα χρονοβόρες και παρά τις σημαντικές προσπάθειες που καταβάλλονται, η χρονική καθυστέρηση των διαδικασιών δεν παύει να υφίσταται.

Επίσης, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχουν την ευθύνη και έχουν αναλάβει να εξετάζουν τα αιτήματα για την οικογενειακή επανένωση έχουν μερίδιο ευθύνης για τη μεγάλη χρονική καθυστέρηση των διαδικασιών οικογενειακής επανένωσης. Μερικές φορές αργεί η απάντηση για το αν ο ανήλικος/η θα γίνει δεκτός/η στη χώρα που βρίσκονται οι γονείς του/της ή οι

συγγενείς του/της. Αφού στο τέλος γίνει αποδεκτός/η στην άλλη χώρα, και πάλι υπάρχει χρονική καθυστέρηση μέχρι να μεταφερθεί εκεί και να επανενωθεί με την οικογένειά του/της.

Ακόμα πιο δύσκολη είναι η μετεγκατάστασή των ασυνόδευτων ανηλίκων σε άλλες χώρες, επειδή οι χώρες που τους δέχονται είναι λιγοστές, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Υπηρεσίας του ΟΗΕ για τη Μετανάστευση. Συγκεκριμένα μόνο 14 κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποδέχτηκαν τους/τις ασυνόδευτους/ες ανηλίκους/ες. Σε ότι αφορά στη διαδικασία μετεγκατάστασης των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα και δύσκολη επειδή θα πρέπει να γίνουν ρυθμίσεις από την πλευρά και των δύο χωρών, τη χώρα υποδοχής και τη χώρα μετεγκατάστασης.

Όλη αυτή η χρονική καθυστέρηση προκαλεί επιπλέον προβλήματα στην ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Τους δημιουργεί αισθήματα ανασφάλειας, άγχους και φόβου για το μέλλον τους. Η αναγκαστική παραμονή τους για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα στη χώρα υποδοχής, έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά να αντιδρούν και να φεύγουν από τις δομές και τα κέντρα φιλοξενίας που διαμένουν και να ψάχνουν κάθε μέσο ώστε να φτάσουν στη χώρα προορισμού τους.

Αν ο ανήλικος/η είναι άνω των 15 ετών, μπορούσε να υποβάλλει την αίτηση ο ίδιος. Αν όμως ο ανήλικος/η ήταν κάτω των 15 ετών τότε την αίτηση αυτή μπορούσε να υποβάλλει μόνο ο επίτροπος που είχε οριστεί γι' αυτόν (Προεδρικό Διάταγμα 114/2010). Όλα τα παραπάνω προβλήματα που αφορούσαν τη διαδικασία αίτησης ασύλου βελτιώθηκαν χάρη στη νέα Υπηρεσία Ασύλου.

Σύμφωνα με αυτήν, ορίστηκε προκαθορισμένη χρονική προθεσμία προκειμένου να εξεταστούν οι αιτήσεις και πρέπει να μην ξεφεύγει πέρα από αυτό το χρονικό περιθώριο βάσει του ΠΔ 114/2010. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο το ζήτημα ότι η πλειονότητα των ασυνόδευτων ανηλίκων παιδιών δεν θέλουν να αιτηθούν άσυλο στην Ελλάδα. Το γεγονός αυτό συμβαίνει επειδή ο Κανονισμός του Δουβλίνου III ορίζει ότι υπεύθυνη χώρα για την εξέταση των αιτημάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι η χώρα στην οποία θα υποβάλλουν το αίτημά τους και ας μην είναι αναγκαία η πρώτη χώρα υποδοχής.

Ως αποτέλεσμα, τα παιδιά μέσω της Ελλάδας, επιδιώκουν να συνεχίσουν το ταξίδι τους στη

χώρα που βρίσκεται και η οικογένειά τους προκειμένου να υποβάλλουν το αίτημά τους εκεί και να επανενωθούν. Η Υπηρεσία Ασύλου τονίζει ότι ο αριθμός των παιδιών που αιτούν άσυλο στην Ελλάδα είναι κατά πολύ μικρότερος σε σχέση με το ποσοστό των ασυνόδευτων ανηλίκων που καταφθάνει στη χώρα, δίνοντας βαρύτητα στην επιθυμία των ασυνόδευτων ανηλίκων που έχουν ως στόχο τη μετεγκατάστασή τους σε άλλες χώρες της ΕΕ. Παρακάτω θα αναλύσουμε τους λόγους για τους οποίους τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά δεν θέλουν να παραμείνουν στην Ελλάδα.

3.5 ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΤΑ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΑ ΑΝΗΛΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΕΝ ΑΙΤΟΥΝ ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά γνωρίζουν πως αν παραμείνουν στην Ελλάδα, θα πρέπει να έρθουν αντιμέτωποι με διάφορα σοβαρά ζητήματα κατά την ενηλικίωσή τους. Ένα από αυτά είναι ότι για τους ενήλικες πρόσφυγες δεν υπάρχουν προγράμματα ένταξης στην ελληνική κοινωνία. Το να έχουν μία νόμιμη εργασία ή ακόμα και επαγγελματική κατάρτιση φαντάζει δύσκολο.

Αυτό ισχύει και για όσα παιδιά θέλουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, το θέμα της στέγασης είναι ένα ακόμα ζήτημα που προκαλεί μεγάλη ανασφάλεια στα παιδιά, καθώς τους επιτρέπεται να μένουν στις δομές και στα κέντρα φιλοξενίας μέχρι να ενηλικιωθούν. Πολλές φορές, κάποιες ΜΚΟ καθώς και κάποια κέντρα φιλοξενίας επιτρέπουν στα παιδιά παρά την ενηλικίωσή τους να συνεχίζουν να μένουν εκεί μέχρι να βρουν στέγη.

Αυτό βέβαια έχει ως συνέπεια να προκύπτουν άλλα σημαντικά προβλήματα. Κάθε μέρα, γίνονται νέες αιτήσεις από ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, ενώ ο αριθμός των θέσεων στα κέντρα φιλοξενίας είναι περιορισμένος και θα πρέπει ταυτόχρονα να φιλοξενήσουν στις δομές τους τα νέα παιδιά που αιτούν καταφύγιο και στέγη.

Για τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, αυτός είναι ένας πολύ σοβαρός παράγοντας που τους δημιουργεί ανασφάλεια και φόβο επειδή δεν έχουν τα αναγκαία εφόδια ώστε να έχουν την οικονομική ανεξαρτησία τους και να μπορέσουν να σταθούν στα πόδια τους. Συνεπώς, αντιμετωπίζουν δυσκολία κατά την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία και οι προσπάθειες τους προκειμένου να βρουν στέγη είναι αναποτελεσματικές.

Ένα άλλο θέμα είναι ότι τα κέντρα φιλοξενίας πολύ συχνά βρίσκονται σε απομονωμένα μέρη και έτσι τα παιδιά που μένουν εκεί περιθωριοποιούνται αντί να εντάσσονται στο κοινωνικό πλαίσιο (Παπαδημητρίου, 2008). Επιπλέον, περιορισμένες είναι και οι θέσεις στα ενοικιαζόμενα δωμάτια ή στα διαμερίσματα που επιδοτούνται από το κράτος για τους ενήλικες. Ενώ είναι μία ευέλικτη λύση για τους νέους ενήλικες, οι θέσεις δεν φτάνουν για να καλύψουν τον αριθμό όλων των νέων ενηλίκων.

Επομένως, οι νέοι ενήλικες βρίσκονται σε δύσκολη θέση, αρκετοί από αυτούς ακολουθούν παράνομες πρακτικές προκειμένου να επιβιώσουν με όποιο μέσο μπορούν. Αυτοί είναι κάποιοι από τους λόγους για τους οποίους τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά επιλέγουν να μην αιτηθούν άσυλο στην Ελλάδα αλλά να πάνε να εγκατασταθούν σε άλλες χώρες της Ευρώπης.

ΚΕΦΑΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Επιπτώσεις της μετανάστευσης στην ψυχολογία των παιδιών

4.1 Παράγοντες «ώθησης» και «έλξης» (push and pull factors)

Έπειτα από μια ολοκληρωμένη ανασκόπηση της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας αναφέρθηκαν οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετακίνηση των πληθυσμών, την απόφαση των μεταναστών να εγκαταλείψουν τις χώρες καταγωγής τους αλλά και την απόφασή τους για τη χώρα προορισμού τους. Για να εντοπιστούν οι σχετικοί παράγοντες που προσδιορίζουν τη μετανάστευση θα εξεταστεί η ανθρώπινη κινητικότητα, ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων παραγόντων που είτε

προσελκύουν ένα άτομο στη μετανάστευση (παράγοντες έλξης), είτε απωθούν το άτομο από τη συνέχιση της παραμονής του στον τόπο συνήθους διαμονής του/της (παράγοντες ώθησης).

Τα δίκτυα μεταναστών έχουν πολλά πλεονεκτήματα, τα οποία περιλαμβάνουν τα είδη πληροφοριών και συνδέσεων που χρειάζονται για να καταστεί εφικτή η μετανάστευση καθώς και τα κεφάλαια που χρειάζονται για την κάλυψη του απαιτητού χρηματικού ή μη κόστους της μετανάστευσης. Επιπρόσθετα, τα δίκτυα των μεταναστών παρέχουν υποστήριξη στη δυνατότητα εύρεση εργασίας και στέγης ή ακόμα και στο άνοιγμα μιας νέας επιχείρησης, στην παροχή της υγειονομικής περίθαλψης και σε άλλες υπηρεσίες που αφορούν την πρόνοια.

Ακόμη, τα δίκτυα μεταναστών «καθορίζουν εάν και σε ποιο βαθμό οι μετανάστες ενσωματώνονται στις χώρες υποδοχής τους, ενώ παράλληλα διατηρούν σύνδεση με τις χώρες καταγωγής τους» (Dolfin, 2010). Η παρουσία δικτύων οικογένειας και φίλων είναι μείζονος σημασίας και στην ανάλυση των αναγκαστικών μεταναστευτικών κινήσεων και ακόμα περισσότερο στις προτιμήσεις της χώρας.

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που έχει πολλές διαστάσεις. Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες «μακρο», «μεσο» και «μικρο» οι οποίοι αλληλεπιδρούν και τελικά διαμορφώνουν την οριστική απόφαση ενός ατόμου για μετανάστευση, εφαρμόζοντας την παραπάνω θεωρία ώθησης-έλξης. Ανάμεσα στους μακρο – παράγοντες οι κοινωνικοοικονομικές, οι πολιτικές, οι δημογραφικές, και οι περιβαλλοντικές καταστάσεις συμβάλλουν με σημαντικό τρόπο στη μετανάστευση.

Μεταξύ των «μεσο- παραγόντων», η τεχνολογία, η διασπορά και η αρπαγή γης παίζουν σημαντικό ρόλο. Πιο ειδικά, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσελκύουν ανθρώπους από τις χώρες καταγωγής τους ενισχύοντας την ευαισθητοποίηση όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης στις ανεπτυγμένες χώρες, με τον σύνδεσμο της διασποράς να λειτουργεί επίσης ως παράγοντας έλξης.

Ακόμη, ως παράγοντες «μικρο» οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, η εκπαίδευση, η πυρηνική και/ή ευρύτερη οικογένεια αλλά και η προσωπική στάση του ανθρώπου απέναντι στη μετανάστευση

παίζουν κύριο ρόλο κατά τη λήψη της τελικής απόφασης για τη μετανάστευση μιας ατομικής επιλογής. Οι Ibañez και Vélez (2008) στην έρευνά τους το 2000 στην Κολομβία ανέλυσαν στοιχεία για τους εκτοπισμένους πληθυσμούς. Στην έρευνα φάνηκε ότι η βία, η ανασφάλεια και ο φόβος ήταν από τους πιο σπουδαίους παράγοντες που ανάγκασαν τους πληθυσμούς να μετακινηθούν. Ο Abraham Maslow (1943) στην «Πυραμίδα των αναγκών» προσπάθησε ο ίδιος να ιεραρχήσει τις ανθρώπινες ανάγκες ως κίνητρο, τοποθετώντας στο δεύτερο επίπεδο της Πυραμίδας την ασφάλεια.

Σύμφωνα με τους Moore και Shellman (2004), οι οποίοι πραγματοποιώντας την έρευνά τους για τους παράγοντες οι οποίοι ωθούν τους ανθρώπους να μεταναστεύσουν κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι βαθμονομούν το μέγεθος της απειλής που έχουν να διαχειριστούν ενώ βρίσκονται σε διαδικασία λήψης απόφασης για να μεταναστεύσουν. Δηλαδή όσο πιο μεγάλη είναι η απειλή με την οποία είναι αντιμέτωποι, τόσο μεγαλύτερος είναι και ο αριθμός που θα μεταναστεύσει.

Σύμφωνα με την έρευνα των Davenport et al. (2003) διαπιστώθηκε ότι ο πιο σημαντικός παράγοντας ώθησης είναι η απειλή για την ασφάλεια. Επίσης οι διαφορές στο μισθό, στο βιοτικό επίπεδο μεταξύ των διαφορετικών κοινοτήτων προέλευσης αλλά και προορισμού αποδεικνύονται σταθερά από τους σπουδαιότερους λόγους για τη διαμόρφωση της μεταναστευτικής ροής, τόσο της εσωτερικής όσο και της διεθνούς (Massey, 2003).

Οι Flahaux και de Haas (2006) μελέτησαν το θέμα της μετανάστευσης αρκετών χωρών μεταξύ των ετών 1960 έως 2010. Αυτό που διαπιστώθηκε είναι ότι μεγάλο μέρος μεταναστών από την Αφρική μετακινούνταν όχι εξαιτίας του πολέμου ή οικονομικών λόγων αλλά για λόγους οικογενειακούς, εκπαιδευτικούς ή εργασιακούς. Οι μετανάστες αναζητούν καλύτερες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, μεγαλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης στις νέες χώρες καθώς και υγειονομική περίθαλψη και ελευθερία (παράγοντες έλξης).

4.2 Τα στάδια της μετανάστευσης

Η μετανάστευση αποτελεί ένα ψυχοπιεστικό γεγονός διότι επιφέρει μεγάλες αλλαγές στη ζωή του ατόμου που αποφασίζει να μεταναστεύσει για ένα νέο προορισμό. Ειδικότερα, πριν αναγκαστούν να φύγουν από τη χώρα καταγωγής τους οι πρόσφυγες ενδέχεται να βίωναν βασανιστήρια, φυλάκιση, βιασμό, απώλεια ιδιοκτησίας, σωματική επίθεση, υποσιτισμό και ακραίο φόβο.

Τη χρονική διάρκεια της μετανάστευσης η οποία δύναται να διαρκέσει από μερικές ημέρες έως και χρόνια, οι πρόσφυγες αποχωρίζονται πολλές φορές από τα μέλη της οικογένειάς τους, πέφτουν θύματα βασανισμού ή και δολοφονιών είτε οι ίδιοι είτε στενά μέλη της οικογένειάς τους (Refugee Health TA, 2011). Η μετανάστευση ως διαδικασία χωρίζεται σε τρία διαφορετικά στάδια.

Το πρώτο στάδιο αναφέρεται στην *αποδέσμευση-αποχωρισμό* από τον τόπο προέλευσης. Τα κύρια χαρακτηριστικά του πρώτου σταδίου μπορεί να είναι οι αμφιβολίες για το εγχείρημα, οι φόβοι αλλά και οι ελπίδες που επενδύονται σε αυτό, οι τύψεις και ενοχές του μετανάστη για τα άτομα που αφήνει πίσω του (Μπέλλας & Λειβαδίτης, 2013).

Το δεύτερο στάδιο, αναφέρεται στη *μετακίνηση-μετάβαση* στη χώρα εγκατάστασης. Εδώ, ο μετανάστης για να μπορέσει να ανταπεξέλθει στις ψυχικές και σωματικές κακουχίες που αντιμετωπίζει εξιδανικεύει τη χώρα και την κοινωνία στην οποία πρόκειται να εγκατασταθεί, καθιστώντας την στο νου του ως η “γη της επαγγελίας” (Μπέλλας & Λειβαδίτης, 2013). Όμως η μετεγκατάσταση δύναται να φέρει έντονες προκλήσεις, όπως η δυσκολία στην εύρεση εργασίας, η περιορισμένη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, η απομόνωση από τις κοινωνικές ενισχύσεις και η ανεπαρκής στέγαση (Shekunov, 2017).

Το τρίτο και τελευταίο στάδιο, είναι αυτό της *εγκατάστασης-προσαρμογής* στη νέα χώρα προορισμού και συνήθως έχει σχέση με το φαινόμενο του επιπολιτισμού. Το φαινόμενο αυτό σχετίζεται με τις επιδράσεις τις οποίες δέχεται το άτομο κατά τη διάρκεια της επαφής του με μία πολιτισμική κοινότητα άγνωστη για αυτόν καθώς και στις επιπτώσεις των επιδράσεων αυτών τόσο στη ψυχολογική όσο και στην κοινωνική ζωή του μετανάστη (Μπέλλας & Λειβαδίτης, 2013).

Στην έρευνα του Berry (1997), παρατηρήθηκε ότι ο κάθε μετανάστης/τρια ανταποκρίνεται διαφορετικά σε αυτό το στάδιο. Ειδικότερα, ο μετανάστης /τρια ενδέχεται να διατηρήσει την εθνοπολιτισμική ταυτότητα της χώρας καταγωγής του και να αποστασιοποιηθεί από την ευρύτερη κοινωνία. Επίσης, ο μετανάστης/τρια ενδέχεται να αφομοιωθεί από την κοινωνία της χώρας προορισμού και να εγκαταλείψει την εθνοπολιτισμική ταυτότητα της χώρας προέλευσης.

Πολλοί μετανάστες προσπαθούν να αποβάλουν τα χαρακτηριστικά της παλιάς πολιτισμικής τους ταυτότητας ώστε να μην διαφέρουν από τους εγχώριους. Τέλος, υπάρχουν και οι μετανάστες οι οποίοι συνδυάζουν και την εθνοπολιτισμική ταυτότητα της χώρας προέλευσης και τις συνήθειες, ήθη και έθιμα της ευρύτερης κοινωνίας στην οποία εγκαταστάθηκαν (Berry, 1997).

4.3 Συνέπειες μετανάστευσης στη ψυχολογία προσφύγων

Αρκετές εργασίες, τις τελευταίες δεκαετίες έχουν ασχοληθεί με τις ψυχικές διαταραχές που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ διαφόρων ομάδων μεταναστών. Οι παλιότερες έρευνες είχαν εστιάσει κατά κύριο λόγο στην εκτίμηση του μετατραυματικού στρες και στον τρόπο που συνδέεται με διάφορες εμπειρίες όπως η βία, ο πόλεμος και η απώλεια. Ειδικότερα, σε αυτές τις εργασίες τονίζεται ότι, οι πρόσφυγες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εμφανίσουν ψυχιατρικές ασθένειες σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό, σωματικά προβλήματα, κατάθλιψη και ποσοστά διαταραχής μετατραυματικού στρες έως 10 φορές υψηλότερα από τον υπόλοιπο πληθυσμό (Kirmayer et al., 2011; Lindert et al., 2009; Ullmann et al., 2015).

Οι πιο σημαντικοί παράγοντες που είχαν επιρροή στην κακή ψυχική υγεία των προσφύγων ήταν διάφορα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά όπως η καταγωγή, το φύλο, η ηλικία και το οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο. Επιπλέον, διάφοροι παράγοντες διαβίωσης στη χώρα υποδοχής όπως η υγεία, η υγειονομική περίθαλψη, η στέγη, η οικονομική κατάσταση και τέλος ο ακούσιος επαναπατρισμός (Dapunt, Kluge, & Heinz 2017; Schweitzer et al., 2006; Silove, Ventevogel, & Rees, 2017). Συνεπώς, ο παρατεταμένος χρόνος διαμονής ενός μετανάστη στη χώρα

μετανάστευσης μπορεί να επηρεάσει την εκδήλωση ψυχοπαθολογίας (Alegría, Álvarez, & Di Marzioa, 2017).

4.4 Ψυχολογικό τραύμα προσφύγων

Οι πρόσφυγες βιώνουν βίαια γεγονότα κατά τη διάρκεια της μετακίνησης τους από τη χώρα προέλευσης στη χώρα προορισμού και αυτό τους τραυματίζει τόσο σωματικά όσο και ψυχολογικά. Στην κατάσταση του ψυχολογικού τραύματος, το υποκείμενο βιώνει αρνητικές επιδράσεις που οφείλονται σε στρεσογόνα γεγονότα όπως οι φυσικές καταστροφές ή οι καταστροφές που προκαλούνται από τον ίδιο τον άνθρωπο όπως είναι οι συρράξεις, οι συγκρούσεις, η μαρτυρία βίαιων θανάτων άλλων, οι τρομοκρατικές επιθέσεις, η υποβολή του ίδιου του ατόμου σε βασανιστήρια ή βιασμό ή γενικά οποιοδήποτε άλλο έγκλημα και τα οποία αδυνατεί να τα επεξεργαστεί ψυχικά ο άνθρωπος (Μπούρας & Λαζαράτου, 2012).

Σε μία άλλη προσέγγιση, το τραύμα σχετίζεται με τον αυτοέλεγχο που έχει το άτομο και αναφέρεται ως μια κατάσταση έντονου φόβου, τον οποίο βιώνουμε όταν αντιμετωπίζουμε ένα αναπάντεχο γεγονός πάνω στο οποίο δεν έχουμε κανέναν έλεγχο, το οποίο απειλεί τη ζωή μας και στο οποίο δεν μπορούμε να αντιδράσουμε αποτελεσματικά (Levine, 2000).

Στη βιβλιογραφία αναφέρεται εκτός από το ψυχολογικό τραύμα των προσφύγων και το ηθικό. Ως ηθικό τραύμα ορίζεται η συνεχόμενη έκθεση σε βιολογική, κοινωνική, ψυχολογική, πνευματική και συμπεριφορική βία, όπου οι συγκεκριμένες πράξεις υπερβαίνουν βαθιά τις προσδοκίες των ατόμων και τις ηθικές πεποιθήσεις τους (Nickerson et al., 2015).

Τα τραυματικά γεγονότα στα οποία εκτίθενται οι πρόσφυγες χωρίζονται σε τέσσερα στάδια: το πρώτο είναι τα τραυματικά γεγονότα πριν τη μετανάστευση, το δεύτερο είναι τα τραυματικά γεγονότα που σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια της μετάβασης στη χώρα προορισμού, το τρίτο είναι οι συνεχιζόμενες τραυματογενείς εμπειρίες κατά τη διαδικασία ασύλου και επανεγκατάστασης και το τέταρτο και τελευταίο οι υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης στη χώρα προορισμού (Foster,

2001; Perreira & Ornelas, 2013).

Σύμφωνα με την έρευνα του Παπαδόπουλου (2011), τα κριτήρια που επηρεάζουν τους πρόσφυγες για το πώς βιώνουν τα τραυματικά γεγονότα είναι :

1) τα προσωπικά τους δεδομένα όπως η ιστορία που κουβαλάει ο καθένας, οι μηχανισμοί αντιμετώπισης των καταστάσεων, η εκπαίδευση και η ψυχολογία τους

2) το κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον

3) το φύλο

4) η ισχύουσα θέση του

5) η σημασία που δίνει στα συμβάντα και στα γεγονότα

6) οι τρέχουσες συνθήκες

7) η ελπίδα

Συμπερασματικά, η έκθεση σε ένα τραυματικό γεγονός μπορεί να έχει διάφορα αποτελέσματα στη ψυχική υγεία του ατόμου λαμβάνοντας υπόψη τη μοναδικότητά του.

4.5 Η ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων

Στο θέμα των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, οι έρευνες έχουν δείξει ότι πρόκειται για μία ομάδα που είναι εκτεθειμένη σε τραυματικές εμπειρίες και διατρέχουν κίνδυνο να αναπτύξουν σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας. Μία τέτοια έρευνα έγινε στη Νορβηγία και στο Βέλγιο και είχε ως αντικείμενο μελέτης τη ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανήλικων παιδιών. Στην έρευνα αυτή πήραν μέρος 307 ανήλικα και ασυνόδευτα παιδιά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μετά την άφιξη των παιδιών στη χώρα υποδοχής, εμφάνισαν ποσοστά κατάθλιψης (44,1%), ποσοστά άγχους (38,3%) και ποσοστά μετατραυματικού στρες (52,7%) (Vervliet et al, 2014).

Επίσης σύμφωνα με τους Bronstein, Montgomery & Dobrowolski (2012), οι οποίοι πραγματοποίησαν έρευνα στην Αγγλία που αφορούσε τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά με καταγωγή από το Αφγανιστάν, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ένα στα τρία παιδιά (34,3%) είχε αναπτύξει

Διαταραχή μετατραυματικού στρες (Post- traumatic stress disorder, PTSD).

Επιπλέον, σύμφωνα με άλλες έρευνες, τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αναπτύξουν προβλήματα ψυχικής υγείας σε σχέση με τα παιδιά που ταξιδεύουν με τις οικογένειές τους. Μία τέτοια έρευνα είναι των Derluyn, Mels & Broekaert (2009), η οποία πραγματοποιήθηκε στο Βέλγιο και στην οποία συμμετείχαν 1294 παιδιά. Το δείγμα ήταν παιδιά που έχουν μεταναστεύσει με τις οικογένειές τους στο Βέλγιο και ασυνόδευτα παιδιά (ποσοστό 10% από το δείγμα). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο αποχωρισμός από τις οικογένειές τους και η έκθεσή τους σε τραυματικά γεγονότα, αποτελούν τους βασικούς παράγοντες για την εμφάνιση προβλημάτων ψυχικής υγείας.

Ακόμα, οι Pfaffwaller και Suris (2012) διερεύνησαν τις φάσεις της μετανάστευσης καθώς και τους παράγοντες προστασίας και κινδύνου των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι είναι ζωτικής σημασίας οι προ- μεταναστευτικοί παράγοντες όπως για παράδειγμα το βίωμα βίαιων καταστάσεων. Όμως, ζωτικής σημασίας είναι και οι μετα-μεταναστευτικοί παράγοντες όπως είναι η διαδικασία εξέτασης της ανηλικότητας, η διαδικασία αίτησης ασύλου, οι δομές φιλοξενίας και η χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση.

Τέλος, ένας άλλος βασικός παράγοντας στη ψυχική υγεία των ασυνόδευτων και ανηλίκων προσφύγων είναι οι εμπειρίες κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης. Αρκετά παιδιά, εξαρτώνται από τους διακινητές για να περάσουν τα σύνορα και ενδέχεται να ταξιδεύουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι να φτάσουν σε ασφαλές περιβάλλον (Seglem, Oppedal & Raeder , 2011).

4.6 Το μετατραυματικό στρες στους ασυνόδευτους/ες ανηλίκους/ες

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας έγινε αναφορά στους λόγους για τους οποίους οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες πρόσφυγες εγκαταλείπουν τη χώρα τους και ξεκινούν για το μεγάλο ταξίδι προς την Ευρώπη αναζητώντας ασφάλεια, προστασία και κυρίως την οικογενειακή

επανένωση. Οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες φθάνοντας στις χώρες υποδοχής έχουν ήδη βιώσει τη βία, την εκμετάλλευση και το φόβο.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να ακολουθεί ένας ακόμα νέος κύκλος από στρεσογόνους παραγόντες στους οποίους εκτίθενται τα παιδιά με αποτέλεσμα να τους δημιουργείται ψυχική διαταραχή μετατραυματικού στρες. Η διαταραχή αυτή κλιμακώνεται στους ασυνόδευτους/ες νέους/ες και αφορά συνολικά τρία στάδια τραυματικής εμπειρίας. Τα τρία στάδια έχουν σχέση με :

1. τη χώρα καταγωγής
2. τη διάρκεια της μετάβασης στη νέα χώρα προορισμού και
3. την εγκατάσταση στη νέα συνθήκη

Στο πρώτο στάδιο, τα ανήλικα παιδιά σταματούν - εφόσον υπήρχε - τη σχολική εκπαίδευση, αποχωρίζονται από φίλους και αγαπημένα πρόσωπα και εκτίθενται σε βία, πόλεμο και συγκρούσεις. Όλα αυτά τους δημιουργούν το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας. Στην έρευνα των Fazel and Stein (2002), υπάρχει πιθανότητα οι ανήλικοι/ες να έχουν απώλεια μνήμης για ότι αφορά τα δυσάρεστα βιώματα της ζωής τους για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους προς τη νέα χώρα προορισμού γίνονται αποδέκτες επιπλέον άγχους. Το ταξίδι μπορεί να έχει μεγάλη χρονική διάρκεια με αποτέλεσμα να είναι εκτεθειμένοι οι ανήλικοι πρόσφυγες σε κινδύνους που απειλούν τη ζωή τους. Πολλά παιδιά ασυνόδευτα πέφτουν στα χέρια λαθρεμπόρων και διακινητών προκειμένου να εξασφαλίσουν τη διαφυγή από τη χώρα τους. Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο, τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά έχουν εισέλθει στη νέα χώρα και πρέπει να ακολουθήσουν τις διαδικασίες για την αίτηση ασύλου καθώς και την αναγνώριση ή μη του προσφυγικού καθεστώτος.

Ταυτόχρονα, οι προσπάθειες ένταξης στην κοινότητα και η προσαρμογή τους σε νέες συνθήκες που αφορούν τη διαμονή τους τους προκαλούν αισθήματα παραίτησης και απογοήτευσης. Το χρονικό διάστημα αυτό είναι ζωτικής σημασίας και για αυτό τον λόγο συχνά αποκαλείται

«περίοδος δευτερογενούς τραύματος». Τα ασυνόδευτα, ανήλικα παιδιά, εμφανίζουν έντονα ένα «κοινωνικο-πολιτισμικό σοκ» επειδή αποκόπτονται από τα ήθη και έθιμά τους, από την κοινότητα που ζούσαν, από τις συνήθειές τους και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Το παιδί δεν νιώθει ότι ανήκει κάπου και έτσι διαταράσσεται το αίσθημα της ταυτότητάς του.

Αυτό με τη σειρά του έχει ως αποτέλεσμα το παιδί να βιώνει αισθήματα κοινωνικής απομόνωσης, αποξένωση και δυσκολία κατά τη σύναψη νέων φιλιών και σχέσεων. Στη χώρα προορισμού οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες αισθάνονται φόβο, άγχος, αγωνία για την αποδοχή τους και ντροπή επειδή είναι διαφορετικοί. Εδώ δεν θα πρέπει να παραλειφθεί μία άλλη εξίσου στρεσογόνα κατάσταση που συνδέεται με τη μετατραυματική διαταραχή.

Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες να ταξιδεύουν με μικρότερα αδέρφια και να είναι υπεύθυνα για αυτά. Σε αυτή την περίπτωση το ασυνόδευτο παιδί αναλαμβάνει γονεϊκό ή ενήλικο ρόλο εφόσον δεν υπάρχει η γονική φιγούρα στη ζωή του/της. Το μετατραυματικό στρες φέρνει στην επιφάνεια συμπτώματα και από άλλες διαταραχές όπως η κατάθλιψη, η ψύχωση, το αίσθημα ενοχής, οι αυτοκτονικές πράξεις και η απαισιοδοξία για το μέλλον (Αραπάκος, 2016). Στα παιδιά τα τραυματικά γεγονότα αναβιώνουν μέσα από:

- Επαναλαμβανόμενες και δυσάρεστες ανακλήσεις του γεγονότος
- Επανειλημμένους εφιάλτες
- Έντονα συναισθήματα αναβίωσης του γεγονότος
- Έντονες ενοχλήσεις μετά από νύξεις που μπορεί να συνδυάζονται με το τραυματικό γεγονός

Βασικό γνώρισμα των ανηλίκων με PTSD είναι η τάση τους να αποφεύγουν τα συναισθήματα, τις σκέψεις και τις συζητήσεις που αφορούν το τραυματικό γεγονός. Επίσης, έχουν έντονες εκρήξεις θυμού, δυσκολεύονται να συγκεντρωθούν και αντιδρούν με υπερβολή στο ξάφνιασμα. Ως συνέπεια αυτών των συμπτωμάτων είναι να απομακρυνθούν τα παιδιά από τους

άλλους, να «κλειστούν» στον εαυτό τους και γενικότερα να αποξενωθούν (Κάκουρος & Μανιαδάκη, 2006).

Επίσης το άγχος τους και η αγωνία τους για ενδεχόμενη επιστροφή στη χώρα τους από την οποία έφυγαν διωγμένοι εντείνει τα συμπτώματα και συμβάλλει αρνητικά στη ψυχολογία τους. Ειδικότερα, για τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά, προτεραιότητα έχουν τα νομικά ζητήματα. Αυτό φαίνεται από το άγχος που βιώνουν όταν φθάνει η στιγμή να προετοιμαστούν για τις συνεντεύξεις τους στις αρμόδιες Υπηρεσίες Ασύλου.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, βιώνουν για άλλη μία φορά τα τραυματικά γεγονότα με κάθε λεπτομέρεια προκειμένου να πείσουν την Υπηρεσία Ασύλου να δεχτεί την αίτησή τους. Στην περίπτωση που απορριφθούν, βιώνουν αισθήματα απογοήτευσης και απελπισίας (Κουνιάκης, 2017). Διαφαίνεται λοιπόν, ότι στους ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες ο επιπολασμός των ψυχικών διαταραχών και συγκεκριμένα του συνδρόμου PTSD παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις.

Δηλαδή δεν εκδηλώνεται ένα κοινό σύμπτωμα αλλά ένα μείγμα συμπτωμάτων που δεν καλύπτεται κατά ανάγκη από μία διαγνωστική κατηγορία. Έχοντας ως βάση όλα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, παρατηρούνται πολλές δυσκολίες όσον αφορά τη ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Το μετατραυματικό στρες, μπορεί να αντιμετωπιστεί με προσωρινή νοσηλεία στο νοσοκομείο, τη φαρμακευτική αγωγή (πιο σπάνια) και τέλος την επιστροφή στις δομές φιλοξενίας.

Η σωστή και έγκυρη πρόγνωση για τη ψυχική υγεία των ασυνόδευτων ανηλίκων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον και με μία εξωτερική κοινωνική υπηρεσία η οποία θα είναι υπεύθυνη να εποπτεύει και να ενισχύει τις προσπάθειες του παιδιού για την ομαλή ένταξη του στη νέα χώρα προορισμού.

B' ΜΕΡΟΣ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Κεφάλαιο 5 Μεθοδολογία

5.1 Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια, έγινε ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας όσον αφορά το καθεστώς των προσφύγων και κυρίως των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων. Στην αρχή παρουσιάστηκε εν συντομία η ιστορική αναδρομή του προσφυγικού φαινομένου και στη συνέχεια έγινε αναφορά στις πιο σημαντικές συμβάσεις που αφορούν το καθεστώς των προσφύγων. Επιπρόσθετα, έγινε αναφορά στις δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι πρόσφυγες και κυρίως οι ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες, οι οποίοι αποτελούν μία ευάλωτη κατηγορία προσφύγων που χρήζει ειδικής προστασίας.

Στη συνέχεια, περιγράφηκαν οι διαδικασίες που απαιτούνται προκειμένου να αποδειχθεί η ανηλικότητα των ασυνόδευτων παιδιών, οι διαδικασίες για να φιλοξενηθούν σε δομές και κέντρα φιλοξενίας και οι λόγοι για τους οποίους δεν επιθυμούν να αιτηθούν άσυλο στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα, αναλύθηκαν οι επιπτώσεις της μετανάστευσης στη ψυχική υγεία των προσφύγων και κυρίως των ασυνόδευτων, ανήλικων προσφύγων. Το τελευταίο κομμάτι της εργασίας, αποτελεί η έρευνα.

Η εμπειρική έρευνα μπορεί να είναι είτε ποιοτική είτε ποσοτική. Με την ποιοτική μέθοδο διερευνάται η σημασία των κοινωνικών φαινομένων. Με την περιγραφή, την ανάλυση και την ερμηνεία καθίσταται κατανοητό το θέμα διερεύνησης. Αντίθετα, η ποσοτική έρευνα περιορίζεται στην εξαγωγή στατιστικών στοιχείων (Ιωσηφίδης, 2003).

Η ποιοτική έρευνα έχει ως βάση κυρίως τις απόψεις και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων

(Creswell, 1998). Στην παρούσα εργασία για να κατανοηθεί καλύτερα το θέμα και για να επιβεβαιωθούν ή όχι τα ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα. Εδώ, η ποιοτική έρευνα λειτουργεί συνδυαστικά με τη θεωρητική έρευνα που έγινε στα πρώτα κεφάλαια προκειμένου να αναδειχθεί και να κατανοηθεί καλύτερα το θέμα.

Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας έχει σχέση με το κλίμα και τη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στον ερευνητή και στον συνεντευξιαζόμενο. Πρέπει να υφίσταται απόλυτη συγκατάθεση προκειμένου να διεξαχθεί η έρευνα τόσο για τη μαγνητοφώνηση της διαδικασίας όσο και για τα στοιχεία που θα χρησιμοποιηθούν ανώνυμα. Η διαδικασία της συνέντευξης θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από εμπιστοσύνη και εχεμύθεια.

Επίσης, στην παρούσα έρευνα προσεγγίστηκε το θέμα φαινομενολογικά. Δηλαδή, η προσέγγιση του θέματος, επικεντρώνεται στη μελέτη των φαινομένων ως εμφανίσεων ή εμπειριών, χωρίς να προσπαθεί να τα εξηγήσει ή να τα ερμηνεύσει με βάση τις προκαταλήψεις ή θεωρητικά πλαίσια. Οι φαινομενολόγοι, όπως ο Edmund Husserl (1901) και ο Martin Heidegger (1927), επιδιώκουν να κατανοήσουν τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις των ανθρώπων από μια αντικειμενική και απαλλαγμένη από προκαταλήψεις προοπτική. Στόχος της φαινομενολογίας είναι να αναδείξει την "επιφάνεια" της εμπειρίας, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο τα φαινόμενα εμφανίζονται στη συνείδηση μας, χωρίς να κάνει υποθέσεις για την ύπαρξη ή την ουσία τους.

Στις συνεντεύξεις, τηρήθηκαν όλοι οι κανόνες δεοντολογίας όπως ο σεβασμός προς τους συμμετέχοντες, η διαφάνεια, η ευγένεια και η διατήρηση της εμπιστευτικότητας.

5.2. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθεί η εμπειρία των ασυνόδευτων, ανήλικων, παράτυπων Σύρων προσφύγων καθώς και οι λόγοι για τους οποίους δεν ακολουθούν τις νόμιμες διαδικασίες αίτησης ασύλου στην Ελλάδα. Τα παιδιά αναπτύσσουν τις δικές τους αφηγήσεις, μοιράζονται τις σκέψεις, τους φόβους και τα συναισθήματά τους. Είναι σημαντικό να δίνεται η

δυνατότητα σε αυτά τα προσφυγόπουλα να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και να ανοιχτούν προς τον κόσμο. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν από τη θεωρητική έρευνα που πραγματοποιήθηκε είναι τρία:

1. Ποια είναι τα συναισθήματα των παράτυπων, ασυνόδευτων, ανήλικων Σύρων προσφύγων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την Ελλάδα και έπειτα προς τη χώρα προορισμού
2. Πώς βλέπουν οι παράτυποι/ες, ασυνόδευτοι/ες, ανήλικοι/ες Σύροι πρόσφυγες τους διακινητές μέσα από την εμπειρία τους
3. Ποιές είναι οι προσδοκίες αυτών των παιδιών από τη χώρα προορισμού

Τα ερωτήματα αυτά θα απαντηθούν από την ποιοτική έρευνα.

5.3 Μέθοδος έρευνας

Ο σκοπός και οι στόχοι μιας έρευνας είναι τα στοιχεία που θα καθορίσουν την επιλογή του πιο κατάλληλου ερευνητικού εργαλείου. Για τη σωστή επιλογή του ερευνητικού εργαλείου θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη θεωρία και στα ερευνητικά ερωτήματα, γιατί ο συνδυασμός τους θα ορίσει τον τύπο της έρευνας και το εργαλείο που θα χρησιμοποιηθεί, ώστε να εξετασθεί το θέμα σε βάθος (Λαμπίρη-Δημάκη, 2003).

Μερικά πλεονεκτήματα της ποιοτικής μεθόδου είναι η αναγνώριση και κατανόηση των φαινομένων και η σε βάθος μελέτη του θέματος. Ένα άλλο πλεονέκτημα είναι η διερεύνηση των εμπειριών των υποκειμένων καθώς και η αποφυγή των εκ των προτέρων κρίσεων.

Από την άλλη μεριά, ως μειονεκτήματα αναφέρονται η εξέταση μικρού δείγματος του πληθυσμού και αυτό με τη σειρά του έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία γενίκευσης. Επίσης το

γεγονός ότι δύναται να επηρεαστεί από τις αντιλήψεις και απόψεις του ερευνητή, οι οποίες είναι δυνατό να μεταβάλλουν τα δεδομένα ή τις απαντήσεις του ερωτώμενου (Ιωσηφίδης, 2003). Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος. Εξαιτίας της φύσης των ερευνητικών ερωτημάτων δεν υπήρχε δυνατότητα να επιλεγθεί η ποσοτική έρευνα, εφόσον στόχος είναι να διερευνηθεί η εμπειρία των υποκειμένων. Πιο συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκαν οι ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Κατά τη διάρκεια μιας ημιδομημένης συνέντευξης, ο ερευνητής μπορεί να χρησιμοποιήσει ανοιχτές ερωτήσεις που επιτρέπουν στον συνομιλητή να απαντήσει με οποιονδήποτε τρόπο θεωρεί κατάλληλο, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να κατευθύνει τη συζήτηση προς τους στόχους της έρευνας. Αυτό δίνει στον συνομιλητή την ευκαιρία να εκφράσει τις ιδέες του με ελευθερία και να εξειδικεύσει τις απαντήσεις του σε σχέση με τις εμπειρίες του και τις προσωπικές του απόψεις.

Η μέθοδος των ημιδομημένων συνεντεύξεων συνήθως επιλέγεται όταν οι ερευνητές επιθυμούν να αποκτήσουν εμβαθυμένη κατανόηση για τις απόψεις, τις εμπειρίες και τις πρακτικές των συμμετεχόντων, ενώ ταυτόχρονα θέλουν να διατηρήσουν μια δομημένη προσέγγιση προς την έρευνα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 2024.

5.4 Ερευνητικά εργαλεία

Η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιεί μια ποικιλία εργαλείων για τη συλλογή, την ανάλυση και την ερμηνεία δεδομένων. Αυτά τα εργαλεία εξαρτώνται συχνά από τη φύση της έρευνας και τους στόχους της. Ορισμένα από τα κύρια εργαλεία που χρησιμοποιούνται στην ποιοτική έρευνα περιλαμβάνουν :

- Συνεντεύξεις: Οι ερευνητές μιλούν απευθείας με τους συμμετέχοντες για να κατανοήσουν τις απόψεις, τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις τους.
- Παρατηρήσεις: Οι ερευνητές παρακολουθούν και καταγράφουν τη συμπεριφορά ή τα γεγονότα σε φυσικό περιβάλλον.

- Εθνογραφία: Μια μελέτη βαθιάς κατανόησης μιας κοινότητας, μιας ομάδας ή μιας κουλτούρας μέσω ενσωμάτωσης σε αυτήν και παρατήρησης των πρακτικών της.
- Συμμετοχική παρατήρηση: Ερευνητές συμμετέχουν ενεργά σε μια κοινότητα ή σε μια ομάδα, ενσωματώνοντας τους εαυτούς τους στο περιβάλλον και συλλέγοντας δεδομένα από μέσα.
- Φωνητικές και γραπτές καταγραφές: Η καταγραφή συνεντεύξεων ή παρατηρήσεων μέσω ήχου ή κειμένου για περαιτέρω ανάλυση.
- Ομαδοσυνεντεύξεις (focus groups): Ομάδες ανθρώπων που συζητούν συγκεκριμένα θέματα με την καθοδήγηση ενός ερευνητή.
- Ανάλυση θεματικής κωδικοποίησης: Η οργάνωση των δεδομένων σε θεματικές κατηγορίες για την εύρεση συχνών θεμάτων ή μοτίβων.

Αυτά είναι μόνο μερικά από τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται στην ποιοτική έρευνα και η επιλογή τους εξαρτάται συχνά από το πλαίσιο και τις ανάγκες της έρευνας. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις. Τα είδη των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν ήταν είτε μέσω της προσωπικής συνέντευξης (προσωπικές συνεντεύξεις από τα παράτυπα, ασυνόδευτα, ανήλικα παιδιά πρόσφυγες) είτε μέσω τηλεφώνου (συζήτηση που πραγματοποιήθηκε με τα παράτυπα, ανήλικα και ασυνόδευτα παιδιά). Ως προς τον βαθμό δόμησης των συνεντεύξεων, οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με τα παιδιά ήταν ημιδομημένες. Η ανωνυμία των παιδιών προστατεύεται με την κωδική ονομασία A1, A2, A3 και A4.

Στην ποιοτική έρευνα χρησιμοποιήθηκε η Δειγματοληψία Χιονοστιβάδας. Η δειγματοληψία της χιονοστιβάδας (snowball sampling) είναι μια μέθοδος δειγματοληψίας που χρησιμοποιείται

συχνά στην ποιοτική έρευνα, ιδιαίτερα όταν οι συμμετέχοντες είναι δύσκολο να εντοπιστούν ή να προσεγγιστούν με άλλους τρόπους.

Στη μέθοδο αυτή, ο πρώτος συμμετέχοντας επιλέγεται από τον ερευνητή, συνήθως με βάση την προσωπική του γνωριμία ή πρότερες επαφές (στην παρούσα εργασία μέσω Δικτύων Κοινωνικής Αλληλεγγύης). Έπειτα, αυτός ο πρώτος συμμετέχων καλείται να προτείνει άλλους που θα μπορούσαν να ενδιαφέρονται ή να είναι κατάλληλοι για την έρευνα. Οι νέοι συμμετέχοντες που προτείνονται έχουν τη δυνατότητα να προτείνουν και άλλους συμμετέχοντες, και έτσι η διαδικασία συνεχίζεται "κυλώντας σαν χιονοστιβάδα" μέχρις ότου επιτευχθεί η επιθυμητή δειγματοληψία.

Η δειγματοληψία της χιονοστιβάδας είναι χρήσιμη όταν η πρόσβαση σε ορισμένες ομάδες είναι δύσκολη ή όταν οι συμμετέχοντες αποτελούν μια κρυμμένη κοινότητα ή έχουν ευαίσθητα θέματα. Στην παρούσα έρευνα, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με τρία ανήλικα ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες σε καφετέρια και ένα παιδί μέσω τηλεφώνου καθώς βρισκόταν στη Ρόδο.

Οι ερωτήσεις σχετίζονταν με τα πρακτικά ζητήματα και δυσκολίες που αντιμετώπισαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την Ελλάδα με σκοπό να συνεχίσουν έπειτα για τη χώρα προορισμού τους, τα συναισθήματα που βίωσαν σε αυτό το ταξίδι, τους λόγους που τους ώθησαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, τους λόγους για τους οποίους δεν επιθυμούν να μείνουν στην Ελλάδα καθώς και τα όνειρα και τις προσδοκίες τους για το μέλλον τους στη χώρα προορισμού.

Τέλος, η επαφή με τον πρώτο ανήλικο, παράτυπο, ασυνόδευτο Σύριο πρόσφυγα πραγματοποιήθηκε μέσω Δικτύου Κοινωνικής Αλληλεγγύης που στοχεύει στην υποστήριξη ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων.

5.5 Μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων

Η ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα, ειδικότερα σε ημιδομημένες συνεντεύξεις, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την κατανόηση και την εξαγωγή συμπερασμάτων από τα δεδομένα που συλλέγονται. Ακολουθούν μερικά βασικά στοιχεία που αξίζει να ληφθούν υπόψη:

- Θεματική ανάλυση: Μια διαδικασία θεματικής ανάλυσης επιτρέπει τον εντοπισμό των κύριων θεμάτων και των συνδέσεών τους με το υλικό των συνεντεύξεων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της επανειλημμένης ανάγνωσης των συνεντεύξεων και της αναζήτησης κοινών θεμάτων.

- Ανάλυση περιεχομένου: Αναζητώντας στοιχεία που αντιστοιχούν στους καταληκτικούς στόχους της έρευνας, μπορεί να γίνει ανάλυση περιεχομένου για την εξαγωγή συμπερασμάτων και τη διατύπωση θεωρητικών ή πρακτικών εκτιμήσεων.

- Κατηγοριοποίηση και θεματική ανάλυση: Κατά τη διαδικασία αυτή, οι ερευνητές δημιουργούν κατηγορίες και υποκατηγορίες για τα δεδομένα των συνεντεύξεων και αναλύουν τα θέματα μέσω αυτής της δομής.

-Κατάληξη σε θεωρητικές προτάσεις ή εξηγήσεις: Το τελικό στάδιο της ανάλυσης συνήθως περιλαμβάνει την ανάδειξη θεωρητικών προτάσεων ή εξηγήσεων που αντανακλούν τα ευρήματα της έρευνας.

Στην παρούσα εργασία, μετά τη συλλογή των δεδομένων ακολούθησε απομαγνητοφώνηση των 4 συνεντεύξεων (3 αγόρια και 1 κορίτσι) και η δημιουργία ψηφιακού αρχείου. Η καταγραφή των ερωτήσεων και των απαντήσεων των παιδιών έγινε στην αραβική γλώσσα και ακολούθησε η μετάφραση και καταγραφή τους στην ελληνική γλώσσα. Στη συνέχεια, τα δεδομένα χωρίστηκαν σε θεματικές ενότητες ανάλογα με τα ερευνητικά ερωτήματα και τις απαντήσεις που δόθηκαν.

Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε η εξής κατηγοριοποίηση, σύμφωνα με την οποία προκύπτει και η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας:

- i. Πληροφορίες για τη ζωή των παιδιών στη Συρία πριν τη μετανάστευση
- ii. Η βιοματική εμπειρία τους από το ταξίδι προς τη νέα χώρα προορισμού
- iii. Τα συναισθήματά τους

- iv. Λόγοι για τους οποίους δεν επιθυμούν να αιτηθούν άσυλο στην Ελλάδα
- v. Οι απόψεις τους για τους διακινητές
- vi. Η γνώση τους για τα δικαιώματά τους στην Ελλάδα.

5.6 Περιορισμοί της έρευνας

Ο βασικός περιορισμός της έρευνας έχει σχέση με τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Επειδή το δείγμα του πληθυσμού είναι πολύ μικρό σε σχέση με τον προσφυγικό πληθυσμό που υπάρχει στην Ελλάδα, τα αποτελέσματα δεν θα πρέπει να γενικευθούν στο σύνολο των παράτυπων, ασυνόδευτων, ανήλικων Σύρων προσφύγων.

Αντίθετα, κρίνεται αναγκαίο να αξιολογηθούν ως απόψεις ενός μικρού μέρους του παιδικού προσφυγικού πληθυσμού, που βρίσκεται σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, σε ένα συγκεκριμένο τόπο και υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Επιπλέον, ένας ακόμα περιορισμός που υφίσταται έχει σχέση με το επίπεδο δυσκολίας στην εύρεση αυτών των παράτυπων, ασυνόδευτων ανήλικων Σύρων προσφύγων στην Ελλάδα (hard to reach group).

Τα παιδιά αυτά, βρίσκονται στην Ελλάδα για πολύ μικρό χρονικό διάστημα, ταλαιπωρημένα από το ταξίδι, τρομαγμένα και αγχωμένα για την έκβαση του ταξιδιού τους καθώς περιμένουν την κατάλληλη στιγμή για να φύγουν από την Ελλάδα προς τη χώρα προορισμού. Συνεπώς, οι συνεντεύξεις περιορίστηκαν σε απλές ερωτήσεις και απαντήσεις.

5.7 Η σπουδαιότητα της έρευνας

Η έρευνα αυτή έχει σημασία καθότι επιβεβαιώνει τη βιβλιογραφία, η οποία αναφέρει ότι η έκθεση των προσφύγων σε βίαιες καταστάσεις, το αίσθημα ανασφάλειας που επικρατεί στη χώρα προέλευσής τους και οι συνεχείς συρράξεις αποτελούν τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους εγκαταλείπουν τη χώρα τους (Banulescu-Bogdan & Fratzke, 2015).

Επίσης, είναι σύμφωνη με άλλες έρευνες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αναπτύξουν προβλήματα ψυχικής υγείας σε σχέση με τα παιδιά που ταξιδεύουν με τις οικογένειές τους (Derluyn, Mels & Broekaert 2009).

Τέλος, η σπουδαιότητα της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι η εύρεση των παράτυπων, ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων είναι εξαιρετικά δύσκολη λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης τους απέναντι στους άλλους ανθρώπους (hard to reach group). Το γεγονός, ότι επετεύχθη η εύρεση των συγκεκριμένων παιδιών καθώς και η συναίνεσή τους να συμβάλλουν στην παρούσα έρευνα κρίνεται σημαντική. Η εμπιστοσύνη που επέδειξαν καθώς και η ανάγκη για προσωπικό μοίρασμα της δύσκολης εμπειρίας τους στη μετάβαση από τη χώρα προέλευσης στη χώρα προορισμού, δείχνει και την ανάγκη για συναισθηματική σύνδεση και συνεπώς για το αίσθημα της ασφάλειας που διακυβεύεται καθ' όλη αυτή την πορεία.

Κεφάλαιο 6. Τα αποτελέσματα της έρευνας

6.1 Οι συνεντεύξεις των ανήλικων, παράτυπων, ασυνόδευτων Σύρων προσφύγων

Λάβαμε συνεντεύξεις από 4 ανήλικα, παράτυπα, ασυνόδευτα παιδιά που ξεκίνησαν το ταξίδι τους από τη Συρία. 3 αγόρια ηλικίας 14,16,16 ετών και 1 κορίτσι ηλικίας 15 ετών. Η συνέντευξη

μαζί τους έγινε στην αραβική γλώσσα καθώς είμαι αραβόφωνη και καθηγήτρια αραβικής γλώσσας. Με τον A1, τον A2 και την A4 η συνέντευξη διεξήχθη σε μία καφετέρια ενώ με τον A3 μέσω τηλεφώνου καθώς βρισκόταν στην Ρόδο.

Και τα 4 ασυνόδευτα ανήλικα προσφυγόπουλα προέρχονται από την ίδια χώρα τη Συρία. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, τηρήθηκαν όλοι οι κανόνες δεοντολογίας, οι οποίοι περιλαμβάνουν τον σεβασμό προς το άτομο που δίνει τη συνέντευξη, την εξασφάλιση της ενημέρωσής του σχετικά με τον σκοπό και τη χρήση των πληροφοριών της συνέντευξης καθώς και τη διατήρηση της εμπιστευτικότητας των πληροφοριών που δίνονται κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.

Επιπλέον, οι συνεντεύξεις διεξάγονται με ειλικρίνεια και αντικειμενικότητα χωρίς να επηρεάζονται οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις από προκαταλήψεις. Λόγω της ευαλωτότητας των παιδιών και της συναισθηματικής τους κατάστασης, η έρευνα περιορίστηκε σε απλές ερωτήσεις προς τους συνεντευξιζόμενους. Συγκεντρωτικά οι απαντήσεις που λάβαμε στις ερωτήσεις της ημιδομημένης συνέντευξης μας έχουν ως εξής:

6.1.1 Πως ζούσαν τα παιδιά στην Συρία πριν εγκαταλείψουν την χώρα τους;

Ο A1, είναι 16 χρονών. Ζούσε στη Συρία με τους γονείς του και τις δύο αδερφές του. Λόγω των συχνών συγκρούσεων που υπήρχαν στην πόλη από το 2011 και έπειτα, ζούσαν όλοι υπό τον φόβο των βομβαρδισμών. Η αγωνία κορυφώθηκε για τους γονείς του όταν πήραν ένα άλλο παιδί από τη γειτονιά του για αναγκαστική στρατολόγηση από το Συριακό κράτος. Τότε πήραν την απόφαση οι γονείς του να τον φυγαδεύσουν από τη Συρία με σκοπό να ακολουθήσουν και οι ίδιοι μετά από ένα χρονικό διάστημα. *« Το να παίρνουν ένα παιδί είναι πολύ συχνό φαινόμενο και έχουμε ακούσει πάρα πολλές τέτοιες ιστορίες. Όμως δεν είχε τύχει μέχρι τώρα να πάρουν ένα τόσο δικό μας παιδί. Οπότε σκεφτήκαμε ότι έρχεται και η σειρά μου.....»*

Ο Α2, είναι 14 χρονών. Ζούσε σε μία μικρή επαρχιακή πόλη της Συρία μαζί με τους γονείς του και τον μικρότερο αδερφό του. Κάποιες μέρες ήταν ήσυχες ενώ κάποιες άλλες ακούγονταν βομβαρδισμοί. Ο θεός του, έχασε τη ζωή του σε έναν τέτοιο βομβαρδισμό που έγινε απροσδόκητα και χωρίς κάποια αιτία σε μία εκδήλωση. Αυτός ήταν και ο κύριος λόγος που ο πατέρας του αποφάσισε να τον στείλει μακριά, έχοντας σκοπό να φύγουν και εκείνοι λίγο καιρό αργότερα με την αίτηση της οικογενειακής επανένωσης. *«Σε μεγάλες γιορτές, σε ορκωμοσίες σχολών, σε χριστιανικές μαζώξεις και γενικά όπου μαζεύεται πολύς κόσμος είναι πιθανό να έχουν βάλει βόμβες. Οι άνθρωποι όμως έχουν κουραστεί να προσέχουν και πηγαίνουν κανονικά να γιορτάσουν. Έτσι χάσαμε και τον θείο μου.....»*

Ο Α3, είναι 16 χρονών. Είναι μοναχοπαίδι και ζούσε με την οικογένειά του στην πρωτεύουσα της Συρίας. Αυτό καθιστούσε την κατάσταση λίγο καλύτερη γιατί στο κέντρο της πόλης οι βομβαρδισμοί ήταν σπάνιοι μέχρι και καθόλου. Όμως η ηλικία του ήταν ο λόγος για τον οποίο αποφάσισαν οι γονείς του να τον στείλουν να ζήσει μακριά από τη Συρία. Αν τον πάρουν για στρατολόγηση δεν υπάρχει γυρισμός. Πριν την έναρξη των συγκρούσεων, λάτρευε τον τόπο του. Τώρα πια όλα τα αρχαιολογικά μνημεία έχουν καταστραφεί και η πόλη του δεν θυμίζει σε τίποτα την πόλη στην οποία γεννήθηκε. *«Η Συρία ήταν μία πάρα πολύ όμορφη χώρα. Πάντα ήμουν περήφανος που κατάγομαι από αυτή τη χώρα. Δυστυχώς η βία, οι συγκρούσεις και οι ένοπλες συρράξεις έχουν αυξηθεί πολύ κυρίως στις πόλεις της επαρχίας. Βιώνουμε έναν χρόνιο εμφύλιο πόλεμο, τον οποίο δεν γνωρίζουν όσοι ζουν έξω από τη Συρία..... »*

Η Α4, είναι 15 χρονών και ταξιδεύει με τον αδερφό της που είναι 17 χρονών. Ζούσε στο Χαλέπι της Συρίας με την οικογένειά της. Σε διάφορα σημεία της πόλης είχαν ακροβολιστεί ελεύθεροι σκοπευτές από τις δυνάμεις του Προέδρου της Συρίας Άσαντ και υπήρχαν άρματα μάχης στους δρόμους. Ζούσαν υπό τον φόβο των συγκρούσεων μεταξύ των ανταρτών και των δυνάμεων του Προέδρου της Συρίας που γίνονταν σε απρόβλεπτο χρόνο με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν οι

ζωές αθώων πολιτών. Έχει άλλα τρία αδέρφια. Βίωναν τόσο έντονο άγχος, έλλειψη βασικών αγαθών και φόβο που οι γονείς της πούλησαν ένα σπίτι που είχαν προκειμένου να ανταπεξέλθουν οικονομικά στα ποσά που ζητούν οι διακινητές μέχρι να φτάσουν στη χώρα προορισμού τους.

« Για να αγοράσεις ψωμί πρέπει να περιμένεις στην ουρά. Τα βασικά υλικά αγαθά είναι πάρα πολύ ακριβά και δεν μπορείς να τα βρεις εύκολα. Δεν πηγαίνω σχολείο από πέρυσι. Ούτε εγώ, ούτε και ο μεγαλύτερος αδερφός μου. Αποφεύγαμε τις άσκοπες μετακινήσεις και μαζευόμασταν κυρίως σε σπίτια με τα ξαδέρφια και με τους φίλους μας. Από ένα χρονικό διάστημα και μετά, είναι λες και συνηθίζεις να ζεις με αυτόν τον τρόπο. Ωστόσο ο φόβος δεν συνηθίζεται.....»

6.1.2 Πως νιώθουν αυτά τα παιδιά την παρούσα χρονική περίοδο?

Ο Α1, νιώθει πολύ έντονο άγχος και φόβο από την ώρα που ξεκίνησε το ταξίδι του έως και τη δεδομένη χρονική στιγμή που περιμένει τα χαρτιά του από τον διακινητή ώστε να φύγει για τη χώρα προορισμού του. Του λείπουν πολύ οι γονείς του και οι αδερφές του. Επίσης πιέζεται πάρα πολύ γιατί μαζί του ταξιδεύει και ο ξάδερφος ο Α2, οποίος είναι μικρότερός του και συνεπώς έχει και την ευθύνη του ξαδέρφου του. Φοβάται μην τον πιάσουν στο αεροδρόμιο. Δεν θέλει να μείνει στην Ελλάδα αλλά ούτε και να γυρίσει πίσω. Η οικογένεια του βασίζεται σε αυτόν. Φοβάται μην πάθει τίποτα η οικογένειά του το χρονικό διάστημα που θα βρίσκεται στη Συρία μέχρι να φύγουν από εκεί.

«Μου λείπουν πάρα πολύ οι γονείς μου και οι αδερφές μου..... Πρώτη φορά βιώνω τόση μεγάλη στεναχώρια στη ζωή μου. Αν δεν τους ξαναδώ; Αν μέχρι να φτάσω στη Γερμανία σκοτωθούν; Δεν ήθελα από την αρχή να φύγω από κοντά τους αλλά δεν τους το είπα. Βασίζονται σε έμένα. Πρέπει να τα καταφέρω οπωσδήποτε. Αν κάτι πάει στραβά δεν θα μου το συγχωρήσω ποτέ! Ταξιδεύω με τον ξάδερφό μου μαζί και αυτή τη στιγμή είναι σαν μπελάς γιατί ο φόβος του και η συμπεριφορά του θα μας προδώσουν. Δεν υπάρχει γυρισμός πλέον. Ας γίνει το θέλημα του Αλλάχ...».

Ο Α2, είναι επίσης πάρα πολύ αγχωμένος. Παθαίνει κρίσεις πανικού καθώς είναι η πρώτη φορά που ταξιδεύει χωρίς τους γονείς του και τον μικρό αδερφό του. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, κλαίει κάθε λίγο. Φοβάται μην πάθουν τίποτα οι γονείς του και δεν τους ξαναδεί. Θέλει να τελειώσει όλο αυτό το ταξίδι γρήγορα και να φτάσει στον θείο του, στη Γερμανία. Φοβάται μην προδοθεί από μόνος του στο αεροδρόμιο λόγω του έντονου άγχους. Νιώθει ιδιαίτερα νευρικός, μην τυχόν και αργήσει πολύ ο διακινητής με τα χαρτιά του, μην τυχόν ο διακινητής ξεγελάσει τον ίδιο ή τον ξάδερφο του Α1 με τον οποίο ταξιδεύουν παρέα.

«Δεν το αντέχω άλλο όλο αυτό το ταξίδι. Αν δεν το έχει ζήσει κάποιος δεν μπορεί να το καταλάβει. Δεν μπορώ να αναπνεύσω πολλές φορές. Λες και έχω έναν κόμπο στο λαιμό που δεν φεύγει, κάτι με πνίγει. Φοβάμαι το κάθε δευτερόλεπτο τι θα γίνει. Είναι πολύ άσχημο να νιώθεις ότι η ζωή σου βρίσκεται στα χέρια άλλων. Βρισκόμαστε στο έλεος των διακινητών. Δεν μπορώ να φάω και βλέπω συνέχεια εφιάλτες. Θέλω τη μητέρα μου. Αυτή έχει έναν τρόπο μοναδικό να με ηρεμεί. Αυτό μου δίνει δύναμη να συνεχίσω, η σκέψη της. Όταν έρθουν Γερμανία και εκείνοι τότε και μόνο τότε θα νιώσω ξανά χαρούμενος...».

Ο Α3 βρίσκεται στο νησί της Ρόδου και είναι σχετικά χαλαρός. Ο φόβος που έχει είναι το διαβατήριο από τον διακινητή να είναι όπως το συμφώνησαν, γιατί έχει δώσει ένα μεγάλο χρηματικό ποσό η οικογένειά του. Θέλει να φανεί ήρωας στα μάτια των γονιών του, οι οποίοι έμειναν πίσω, λόγω του κατάκοιτου παππού του και θα ακολουθήσουν με την πρώτη ευκαιρία. Δεν έχει άλλα αδέρφια. Όπως δηλώνει ακόμα και τώρα που έκανε όλο αυτό το ταξίδι και είναι στο πιο κρίσιμο σημείο, νιώθει καλύτερα από ότι αν βρισκόταν ακόμα στη Συρία. Ζούσε με τον φόβο της στρατολόγησης και της ανασφάλειας. Δηλώνει πως σε λίγο καιρό θα μπορεί να νιώθει και πάλι ελεύθερος γιατί τόσους μήνες φοβόταν ακόμα για την ίδια του τη ζωή. Η αγωνία του είναι μην πάθουν τίποτα οι γονείς του που έμειναν πίσω. Του λείπουν πολύ οι γονείς του, οι φίλοι του και το σκυλί του.

«Τα συναισθήματα μου είναι ανάμεικτα. Φοβάμαι μην στραβώσει τίποτα στο αεροδρόμιο και ταυτόχρονα νιώθω αισιοδοξία που έφτασα μέχρι την Ελλάδα. Τουλάχιστον εδώ δεν με κυνηγάνε για να πάω να πολεμήσω με τον στρατό. Τώρα πια έχω ελπίδες να σπουδάσω. Σε λίγο καιρό θα βρίσκομαι στη χώρα που έχω ονειρευτεί τόσες φορές..... Στεναχωριέμαι μόνο για τους γονείς μου που έμειναν πίσω και για τον σκύλο μου. Έχω αγωνία αν θα καταφέρουν να έρθουν και οι ίδιοι. Είμαι σίγουρος ότι θα τα καταφέρουν. Όμως ο σκύλος μου θα πρέπει να μείνει εκεί. Θα τον κρατήσει ο γείτονας όμως δεν ξέρω για πόσο. Στη Συρία ο στρατός πυροβολεί τα αδέσποτα ή κάποιες φορές τα σκυλιά που είναι με τα αφεντικά τους βόλτα για πλάκα. Μου λείπουν όλοι τους πολύ...».

Η συνέντευξη με την Α4 διεξήχθη παρουσία του αδερφού της, ο οποίος ταξιδεύει μαζί της και είναι 17 ετών. Είναι φορτισμένη συναισθηματικά, ταλαιπωρημένη, τρομαγμένη, αγχωμένη και απαισιόδοξη. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού αντιμετώπισε θέματα γυναικείας φύσεως και καθώς ήταν η μοναδική κοπέλα στο ταξίδι δηλώνει πως ντρεπόταν να τα εκφράσει. Ανυπομονεί να φτάσει στη χώρα προορισμού τους χωρίς να συναντήσει άλλες δυσκολίες. Το ταξίδι έχει κρατήσει 2,5 μήνες έως τη δεδομένη στιγμή και νιώθει ότι θέλει να τα παρατήσει. Αν δεν ήταν μαζί της ο αδερφός της θα είχε γυρίσει πίσω. Δεν μπορεί να κοιμηθεί πλέον τα βράδια από τον φόβο και το άγχος της και θεωρεί πως χρήζει ιατρικής αγωγής την οποία δεν θέλει να ζητήσει εδώ αλλά στη χώρα προορισμού της, στη Σουηδία.

«Είναι πάρα πολύ τρομαχτικό να μην ξέρεις που σε πηγαίνουν και τι θα ακολουθήσει στη συνέχεια. Να μην ξέρεις αν θα ξυπνήσεις την επόμενη μέρα και πού. Δεν θυμάμαι από πότε έχω να κοιμηθώ για λίγες ώρες συνεχόμενες. Κλείνω τα μάτια μου και βλέπω εφιάλτες. Ακολουθούμε εντολές... Όταν πιέζομαι πολύ κάνω εμετούς και οι άλλοι που είναι μαζί μου εκνευρίζονται και λένε στον αδερφό μου να με απομακρύνει. Δεν ξέρω πόσο θα αντέξω ακόμα. Ο αδερφός μου είναι αυτός που μου δίνει δύναμη να παλέψω και να φανώ δυνατή. Μου μιλάει για το πώς θα είναι η ζωή στη Σουηδία και αυτό με κάνει να παίρνω δύναμη... Νιώθω ότι έχουν στεγνώσει τα δάκρυα μου. Θέλω τους γονείς μου. Θεέ μου, δώσε μου δύναμη να συνεχίσω, να μην απογοητεύσω τον πατέρα μου...».

6.1.3 Ποιές είναι οι εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού προς την Ελλάδα;

Ο Α1 και ο Α2, οι οποίοι είναι ξαδέρφια, έφτασαν στην Ελλάδα μέσω του Έβρου. Συγκεκριμένα, ξεκίνησαν οδικώς με αυτοκίνητο όπου οδηγούσε διακινητής μέχρι τα σύνορα της Τουρκίας. Σε αυτή τη διαδρομή, οδήγησαν 2 διακινητές και οι επιβαίνοντες ήταν συνολικά 10 άτομα. Ο 2ος διακινητής λόγω του ότι ήταν με το μέρος του κόμματος των Ιρχαμπιν (κόμμα που είναι ενάντια στον Πρόεδρο της Συρίας), μπόρεσε χωρίς δυσκολία να τους περάσει από τη Συρία στην Τουρκία. Από εκεί τους περίμενε πούλμαν όπου και τους πήγε μέχρι την Κωνσταντινούπολη.

Κατόπιν οδηγιών του διακινητή, πήγαν και έψαξαν στην Κωνσταντινούπολη συγκεκριμένο φημισμένο διακινητή, με τη φήμη του έμπιστου και με σίγουρη επιτυχία στο ταξίδι. Συχνάζουν σε συγκεκριμένα μέρη οι διακινητές για να μπορούν να τους εντοπίζουν εύκολα οι μετανάστες. Το επόμενο βράδυ, επιβιβάστηκαν 7 άτομα σε ένα αμάξι με σκοπό να φτάσουν στον Έβρο. Στα σύνορα του Έβρου με την Ελλάδα, κρύφτηκαν στο δάσος για ένα βράδυ. Εκεί στο δάσος βρέθηκαν με άλλα 7 άτομα τα οποία είχαν τον ίδιο σκοπό, να περάσουν τα σύνορα και να φτάσουν Ελλάδα.

Σε αυτό το σημείο του ταξιδιού τους, αναφέρουν τον φόβο που ένιωσαν στο δάσος, μην τυχόν και τους εγκαταλείψει ο διακινητής, ήταν χωρίς φαγητό δύο μέρες και χωρίς ύπνο. *«Είναι άσχημο και αγχωτικό να κάθεσαι απλά στο δάσος και να περιμένεις το πότε θα εμφανιστεί ο διακινητής για περαιτέρω οδηγίες. Η εξάντληση και η κούραση με έκαναν να σκέφτομαι ότι ο διακινητής δεν θα εμφανιστεί ποτέ. Ευχόμουν όλο αυτό να ήταν ένα κακό όνειρο και όταν ξυπνήσω να βρω την οικογένειά μου να κάθεσαι στο σαλόνι και να με περιμένει, όμως δυστυχώς η πραγματικότητα ήταν άλλη...».*

Η οδηγία που είχαν ήταν να παραμείνουν κρυμμένοι. Σε αντίθετη περίπτωση, θα τους εγκατέλειπε ο διακινητής. Το επόμενο βράδυ, ανέβηκαν σε μία φουσκωτή βάρκα για να διασχίσουν το ποτάμι. Ο Α2 δεν γνωρίζει καλό κολύμπι και ο φόβος μην γίνει τίποτα ήταν πολύ μεγάλος. Ο

φόβος και το αίσθημα της εγκατάλειψης ήταν πολύ έντονα, ένιωθαν ότι η ζωή τους βρισκόταν εξ' ολοκλήρου στα χέρια των διακινητών.

Φτάσανε απέναντι και πάλι μείνανε κρυμμένοι στο δάσος, πεινασμένοι και αγχωμένοι για το πότε θα εμφανιστεί ο επόμενος διακινητής. Αγωνία για το αν θα είναι συνεργάσιμος ή βίαιος. Το απόγευμα επιβιβάστηκαν σε δυο αυτοκίνητα. Από εκεί πήγανε Θεσσαλονίκη και έπειτα εδώ Αθήνα. Τώρα περιμένουν τα διαβατήρια από τον διακινητή για να πάνε Γερμανία. Διαμένουν προσωρινά σε μία γκαρσονιέρα στην Ομόνοια μαζί με άλλα 10 άτομα.

Ο Α3, λόγω της καλής οικονομικής κατάστασης των γονιών του, είχε καλύτερο ταξίδι. Ξεκίνησε από Συρία οδικώς μέχρι Τουρκία. Το πέρασμα από Συρία για Τουρκία ήταν πολύ εύκολο. Ο διακινητής, φαινόταν να γνωρίζει τους στρατιώτες στα σύνορα. Είδε πού τους έδωσε τα λεφτά και περάσανε χωρίς να τους πουν τίποτα. Ήταν με άλλα 4 άτομα τα οποία δεν γνώριζε. Αφού φτάσανε Τουρκία, επιβιβάστηκαν σε πούλμαν με προορισμό τη Σμύρνη.

Εκείνες ήταν δύσκολες στιγμές, όπως αναφέρει. Μέχρι να βεβαιωθεί ότι θα περάσουν τα σύνορα, φοβόταν μην τους γυρίσουν πίσω στη Συρία. Αν γινόταν αυτό, η ζωή του θα τελείωνε αμέσως, όπως λέει ο ίδιος *«Αν μάθαινε ο Πρόεδρος της Συρίας ότι προσπάθησα να φύγω από τη χώρα, αυτό θα σήμαινε και τη θανατική μου καταδίκη ταυτόχρονα. Τα ίχνη μου απλά θα εξαφανιζόντουσαν. Οι γονείς μου θα νόμιζαν ότι έχω φύγει για Ευρώπη και εγώ θα βρισκόμουν στις φυλακές της Συρίας και από εκεί δεν βγαίνει κανένας ζωντανός. Όσοι ζουν στη Συρία το γνωρίζουν καλά αυτό. Αν κάποιος προσπαθήσει να φύγει και τον πιάσουν, η ζωή του έχει τελειώσει»*.

Φτάνοντας στη Σμύρνη, βρήκε τον επόμενο διακινητή, μιλήσανε και δώσανε ραντεβού. Όλα είχαν κανονιστεί. Σε 8 μέρες, ξεκίνησε με αυτοκίνητο από Σμύρνη για το Μπόντρουμ. Από εκεί, ανέβηκε σε ένα γιοτ μαζί με άλλη μία οικογένεια, η οποία ταξίδευε για τον ίδιο λόγο με την κόρη τους, με προορισμό τη Ρόδο. Το γιοτ είναι ένας τρόπος να φτάσει κάποιος στην Ελλάδα για αυτούς που έχουν πολλά λεφτά. *«Ο φόβος εδώ ήταν να μην μας σταματήσει το λιμενικό. Στην αρχή είχα αγχωθεί μην τυχόν και γίνει έλεγχος. Όταν όμως βγήκαμε στα ανοιχτά, είδα τόσα πολλά γιοτ στην θάλασσα που ηρέμησα. Ο οδηγός (skipper) που ήταν και ο διακινητής φαινόταν άνετος. Μας είπε ότι*

αν κάποιος δεν τον “δώσει”, δεν θα μας ελέγξουν. Τώρα μένω σε ξενοδοχείο και περιμένω τηλεφώνημα από τον διακινητή για να μου δώσει το διαβατήριο και να πάω στη Γερμανία. Εγώ ήμουν από τους τυχερούς. Ούτε πείνασα, ούτε κουράστηκα τόσο γιατί οι υπόλοιποι μετανάστες που έρχονται δια θαλάσσης, ρισκάρουν στην κυριολεξία τη ζωή τους».

Η Α4, έφτασε στην Ελλάδα μέσω της Σάμου. Συγκεκριμένα, ξεκίνησε με τον αδερφό της από την πόλη Αζίζ της Συρίας με διακινητή και με βανάκι που είχε άλλα 4 άτομα μέχρι μία πόλη της Τουρκίας που λέγεται Κιλίς έναντι αμοιβής 3.000 ευρώ έκαστος. Από εκεί άλλαξαν βανάκι και έκαναν δύο μέρες μέχρι την Κωνσταντινούπολη.

Στην Κωνσταντινούπολη διέμεναν σε ένα σπίτι με άλλα 13 άτομα. Από εκεί τους πήγαν στον Πόρο που βρίσκεται κοντά στις Φέρες. Ήταν ημέρα Πέμπτη και ο καιρός ήταν βροχερός και τους είπαν ότι δεν θα υπήρχε αυξημένη φύλαξη στον Έβρο. Το βράδυ που έφτασαν στον Έβρο εμφανίστηκε και ένας άλλος άνθρωπος που είχε φουσκωτή βάρκα. Έδωσαν στον καθένα τους να φορέσουν σωσίβιο και από ένα κουπί σε κάποιους για τη βάρκα. Δεν επιβιβάστηκε κανένας από τους διακινητές μαζί τους. Τους έδειξαν μόνο την απέναντι πλευρά και ξεκίνησαν με τη βάρκα. Όμως τα πράγματα δεν πήγαν καλά.

Στα μισά του ποταμού άκουσαν πυροβολισμούς από την ελληνική πλευρά. Κανείς τους δεν γνώριζε αν έριχναν στον αέρα ή πάνω τους. Έτσι ξεκίνησαν να γυρίσουν πίσω. Το ποτάμι όμως τους παρέσυρε και γύρισαν πολύ πιο κάτω σε άλλο σημείο. Έμειναν εκεί καθώς δεν γνώριζαν που να πάνε ώσπου δύο ώρες αργότερα τους βρήκαν οι ίδιοι άνθρωποι που τους είχαν βάλει στην βάρκα. «Είναι τόσο σκληρό και τρομαχτικό να ακούς πυροβολισμούς και να μην ξέρεις από πού ακούγονται ή αν κατευθύνονται πάνω σου οι σφαίρες. Δεν ξέρεις αν θα πεθάνεις στο επόμενο δευτερόλεπτο. Τρομαγμένοι άνθρωποι ήμαστε, δεν έπρεπε να μας τρομάζουν και άλλο. Ούτε εμείς θέλαμε να φύγουμε από τη χώρα μας. Αναγκαστήκαμε. Αφιλόξενοι άνθρωποι, σαν σκουπίδια μας έκαναν να νιώσουμε. Δεν νομίζω ότι θα καταφέρω ποτέ στη ζωή μου να ξεπεράσω όλο αυτό που έζησα...».

Στη συνέχεια, τους παρέλαβαν και τους γύρισαν πίσω στο σπίτι όπου διέμεναν. Εκεί τους

ανακοίνωσαν ότι θα τους περάσουν στην Ελλάδα δια θαλάσσης και αυτό απαιτούσε άλλα 1.000 ευρώ για τον καθένα. Έτσι ξεκίνησαν με ένα βανάκι όπου τους πήγε μέχρι το Κουσάντασι. Εκεί έμειναν μέχρι να τους ειδοποιήσουν για την κατάλληλη ημέρα. Την 4η νύχτα, τους πήγαν σε μία παραλία και τους έδειξαν τα φώτα στο νησί απέναντι που λέγεται Σάμος. Ανέβηκαν σε μία μαύρη βάρκα με μηχανή. Ορίστηκε ένας αρχηγός από την ομάδα τους. Ο διακινητής τους έδωσε σωσίβια και τρία μαχαίρια σε περίπτωση που τους έβλεπε η ελληνική ακτοφυλακή να σκίσουν τη βάρκα ώστε να αναγκαστούν έπειτα να τους διασώσουν.

Αυτό την τρόμαξε πάρα πολύ καθώς δύο άτομα δεν γνώριζαν καθόλου κολύμπι και η ίδια δήλωσε ότι φοβάται πολύ να κολυμπάει σε βαθιά νερά. Προσευχήθηκαν στον Αλλάχ και ξεκίνησαν. Έφτασαν μετά από 1 ώρα και 15 λεπτά σε μία ακτή στο νησί. Οι περισσότεροι που επέβαιναν στη βάρκα ήθελαν να παραμείνουν στην Ελλάδα. Η κοπέλα, ο αδερφός της και ένα άλλο άτομο που ήταν μαζί στη βάρκα, ήθελαν να ταξιδέψουν για άλλη χώρα. Έτσι αγόρασαν νέα ρούχα, έβγαλε τη μαντίλα η κοπέλα και έκλεισαν δωμάτιο σε ξενοδοχείο.

Προσπάθησαν όσο γίνεται να μην φαίνονται πρόσφυγες. Την επόμενη μέρα επιβιβάστηκαν στο πλοίο που είχε τελικό προορισμό τον Πειραιά. Εκεί, τους περίμενε ο συγγενής του ατόμου που γνώρισαν στο τελευταίο τμήμα του ταξιδιού. Αυτός τους έφερε σε επαφή με το κατάλληλο άτομο όπου θα τους βοηθήσει να φύγουν από την Ελλάδα με πλαστά διαβατήρια. Δηλαδή όχι ακριβώς πλαστά. Χρησιμοποιούν ονόματα προσφύγων υπαρκτά τα οποία βρίσκονται ήδη στην Ευρώπη, αυτό συνηθίζεται σε αυτές τις περιπτώσεις. Στην παρούσα φάση διαμένουν σε ένα υπόγειο στην περιοχή Βικτώρια.

6.1.4 Γιατί διαλέγουν άλλες χώρες και όχι την Ελλάδα ως χώρα μετεγκατάστασης;

Ο Α1, θέλει να πάει στη Γερμανία να βρει τον θείο του ο οποίος βρίσκεται εκεί εδώ και λίγα χρόνια. Έχει ακούσει από άτομα στη Συρία που έμειναν στην Ελλάδα ότι το ελληνικό κράτος

δεν είναι και πολύ οργανωμένο. Έχει διαδοθεί στη Συρία ότι κάποια άτομα που έμειναν στην Ελλάδα, δεν είχαν χώρο στις δομές φιλοξενίας με αποτέλεσμα να μείνουν για κάποιο χρονικό διάστημα στις φυλακές. Επίσης είναι ενήμερος από τον θείο του ότι στη Γερμανία θα πηγαίνει σχολείο και οι γονείς του θα παίρνουν καλά επιδόματα. Δηλώνει πως αν ο θείος του είχε πάει σε άλλη χώρα, θα είχε ακολουθήσει πιθανότατα και ο ίδιος στην άλλη χώρα.

Ο Α2, θέλει επίσης να πάει στη Γερμανία όπου ζει ο θείος του. Η οικογένειά του είναι ενήμερη για τις καλές συνθήκες διαβίωσης στη Γερμανία, για τα επιδόματα που θα παίρνουν και για την πρόνοια του Γερμανικού κράτους όσον αφορά τις σπουδές και την εκπαίδευση των παιδιών τους. Επίσης, καλές χώρες θεωρούνται οι Σκανδιναβικές για τη Συρία. Δηλώνουν πως όσοι από τους γνωστούς που έχουν, κατάφεραν και έφτασαν σε τέτοιες χώρες, το κράτος τους βρήκε δουλειά και τα παιδιά εντάχθηκαν άμεσα στο εκπαιδευτικό τους σύστημα. Ωστόσο, λόγω του ότι ο θείος του βρίσκεται εκεί, δεν υπήρχε άλλη επιλογή. Ένας άλλος λόγος που αναφέρει ο Α2 ότι δεν θέλει να παραμείνει στην Ελλάδα είναι ότι φοβάται την αστυνομία. Φοβάται τη βιαιότητα και μην τον δείρουν. Όσο ζούσε στη Συρία, είχε ακούσει περιπτώσεις Σύρων που τους είχαν χτυπήσει άτομα από την ελληνική αστυνομία.

Ο Α3, θέλει να πάει στην Αυστρία. Εκεί ζει και τον περιμένει μία οικογένεια που ζούσε δύο στενά παραπέρα από το σπίτι του στη Συρία. Είναι σαν οικογενειακοί φίλοι και τους εμπιστεύεται πολύ. Οι ίδιοι έχουν ήδη βρει δουλειά εκεί σε ένα εστιατόριο. Αυτό δίνει ελπίδα και στους γονείς του ότι θα βρουν δουλειά εκεί. Και ο ίδιος θα μπορέσει να συνεχίσει το σχολείο. Η Ελλάδα του αρέσει πολύ σαν χώρα. Παλιότερα κοίταζε φωτογραφίες από ελληνικά νησιά και είχε ως στόχο να κάνει διακοπές στην Ελλάδα όταν ενηλικιωθεί. Όμως όσον αφορά την ποιότητα ζωής, έχει διαβάσει ότι η χώρα μας πλήττεται από την ανεργία και αυτό τον τρομάζει.

Η Α4, επιθυμεί με το που φτάσει στη Σουηδία να ζητήσει άσυλο και να κάνει αίτηση να

πάει και η οικογένειά της. Κάποιοι άλλοι γνωστοί της από το Χαλέπι που κατάφεραν να φτάσουν Σουηδία, τους μετέφεραν τις καλύτερες εντυπώσεις και αυτά διαδίδονται πολύ εύκολα στη Συρία. Γνωρίζει πως στη Σουηδία θα παίρνει επιδόματα, πως είναι μία χώρα που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, πως θα μπορέσει να συνεχίσει τις σπουδές της και το κυριότερο ότι δίνει άσυλο σε όλους τους αιτούντες. Πιστεύει ότι όλα αυτά δεν θα τα βρει στην Ελλάδα. Δηλώνει πως στη Συρία βίωσε πολύ άσχημες καταστάσεις λόγω του φόβου και δεν θα ήθελε να τα ξαναβιώσει εδώ.

6.1.5 Γνωρίζουν τα δικαιώματα τους στην Ελλάδα;

Στην ερώτηση που τους έγινε αν γνωρίζουν τα δικαιώματα των ασυνόδευτων ανήλικων προσφύγων, ο A1 και ο A3, απάντησαν ότι τα γνωρίζουν στο περίπου. Ήξεραν ότι δικαιούνται να μείνουν σε δομές φιλοξενίας, ότι θα έχουν ιατρική περίθαλψη και ότι θα ενταχθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Γνωρίζουν ότι οι ανήλικοι και ασυνόδευτοι πρόσφυγες θα πρέπει να έχουν μία ιδιαίτερη αντιμετώπιση σε όποια Ευρωπαϊκή χώρα και αν πάνε. Όμως δεν έχουν καμία εμπιστοσύνη ότι όλα αυτά θα γίνουν. Φοβούνται ότι όλα αυτά ίσως αργήσουν πάρα πολύ να γίνουν ή ότι ίσως δεν γίνουν στην πράξη και το χειρότερο σενάριο για αυτούς θα ήταν να “εγκλωβιστούν” στην Ελλάδα.

Ο A2 δεν γνωρίζει καθόλου τα δικαιώματά του. Ακολουθεί απλά τον ξάδερφό του. Δεν έψαξε καθόλου ούτε τι θα γίνει σε περίπτωση που αναγκαστεί να μείνει στην Ελλάδα. Από μικρός ένιωθε ότι απλά “ακολουθεί” τους άλλους και έτσι γίνεται και τώρα. Βασίζεται απόλυτα στον ξάδερφό του.

Η A4 γνωρίζει πως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι έχουν διαφορετική και καλύτερη αντιμετώπιση από το κάθε κράτος σε σχέση με έναν ενήλικο πρόσφυγα. Δεν γνωρίζει τα

δικαιώματά της ακριβώς στην Ελλάδα, όμως γνωρίζει τα δικαιώματά της στη Σουηδία και τη διαδικασία για την αίτηση ασύλου και οικογενειακής επανένωσης.

6.1.6 Ποιες είναι οι σκέψεις και τα όνειρα των παιδιών για τη χώρα μετεγκατάστασης;

Ο Α1, αναφέρει ότι θέλει να πάει στη Γερμανία. Ονειρεύεται να ζήσει εκεί με τις αδερφές του και τους γονείς του. *«Θα τελειώσω τις σπουδές μου και θα δουλέψω ως προγραμματιστής σε εταιρεία με υπολογιστές. Θα έχω μία φυσιολογική ζωή, χωρίς φόβο και χωρίς άγχος για το τι θα ξημερώσει. Περιμένω πώς και πώς να σμίξω με τους υπόλοιπους συγγενείς μου εκεί και κυρίως για τη στιγμή μου θα έρθει και η οικογένειά μου. Είμαι αισιόδοξος για το μέλλον και ταυτόχρονα νιώθω και λίγο φόβο για το αν οι συνθήκες θα είναι όντως καλές, για το αν θα γίνω αποδεκτός από την κοινωνία και για το πώς θα είναι το μέρος όπου θα ζήσω τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής μου».*

Ο Α2 αναφέρει ότι του αρέσει να ασχολείται με μηχανολογικά *«Θέλω να ανοίξω το δικό μου συνεργείο αυτοκινήτων όταν μεγαλώσω. Όχι όμως στη Γερμανία. Θα σπουδάσω εκεί, θα ζήσουμε κάποια χρόνια εκεί με την οικογένειά μου και μόλις βελτιωθεί η κατάσταση στην πατρίδα μου, θα ήθελα να επιστρέψω πάλι στον τόπο που γεννήθηκα. Θέλω να γυρίσω στη γειτονιά μου και στον κολλητό μου φίλο που έμεινε πίσω. Μαζί θα ανοίξουμε το συνεργείο αυτοκινήτων, αυτό ήταν πάντα το όνειρο μας από παιδιά».*

Ο Α3 δηλώνει πως θέλει να σπουδάσει και συγκεκριμένα θέλει να γίνει κτηνίατρος. *«Στην Συρία τα αδέσποτα τα σκοτώνει η αστυνομία. Αν πας μία βόλτα στον δρόμο δεν υπάρχει περίπτωση να δεις ούτε ένα αδέσποτο σκυλί στους δρόμους. Δεν αντέχω την τόση βία. Θέλω να νιώσω ελευθερία, θέλω να ζήσω με τους γονείς μου και να κάνω μία νέα αρχή στην Αυστρία χωρίς να κοιτάζω πίσω ποτέ. Στη ζωή μου θα ταξιδέψω σε πολλές χώρες του εξωτερικού και σίγουρα θα επισκεφθώ και τα όμορφα νησιά της Ελλάδας. Θέλω μία ήρεμη ζωή χωρίς αναταράξεις, χωρίς βομβαρδισμούς και αιματηρές συμπλοκές».*

Η Α4 δηλώνει πως θέλει να σπουδάσει ιατρική και έπειτα να πάει στους Γιατρούς Χωρίς

Σύνορα. «Θέλω να βοηθήσω τους ανθρώπους στις χώρες του τρίτου κόσμου για να μην περάσουν και άλλοι όλα αυτά που πέρασα και εγώ. Αν οι συνθήκες φτιάξουν στις τριτοκοσμικές χώρες τα παιδιά δεν θα αναγκάζονται να εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους αναζητώντας ένα καλύτερο μέλλον. Πρώτα από όλα όμως, θέλω να ζαναδώ σύντομα τα αδέρφια μου. Θέλω να ζήσουμε σε ένα κανονικό σπίτι με την οικογένειά μου χωρίς κανέναν φόβο πλέον. Ένα σπίτι που θα έχει θέρμανση, ρεύμα και νερό. Δεν μπορώ να πιστέψω ότι θα έχω ελευθερία γνώμης και ότι θα ζω σε μία χώρα που αντιμετωπίζουν τη γυναίκα ως ισότιμη με τον άντρα. Μακάρι να μας δεχτούν και οι ντόπιοι στη Σουηδία καλά».

6.1.7 Τι πιστεύουν τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά για τους διακινητές;

Ο Α1 και ο Α2, οι οποίοι ταξιδεύουν μαζί, έχουν αρνητική εικόνα για τους διακινητές. Έμειναν πεινασμένοι για δύο μέρες συνεχόμενες και ένιωθαν ανασφάλεια και φόβο μην τυχόν και τους εγκαταλείψουν οι διακινητές. Κάποιες φορές τους φώναζαν και τους ένιωθαν νευρικούς.

«Το μόνο που τους ένοιαζε ήταν το πώς θα βγάλουν περισσότερα λεφτά. Δεν μας έβλεπαν σαν ταλαιπωρημένους ανθρώπους και ειδικά σαν παιδιά που δεν έχουν αντιμετωπίσει παρόμοιες καταστάσεις στο παρελθόν. Έπρεπε να φερόμαστε σαν ενήλικες και να κρύβουμε τον φόβο μας. Έχουμε πληρώσει πολλά λεφτά ο καθένας μας και δεν θα έπρεπε να μας έχουν πεινασμένους. Το φαγητό που μας έδιναν ήταν λιγοστό. Ακόμα ήμαστε αγχωμένοι μην τυχόν και εξαφανιστούν με τα λεφτά και δεν μπορούσαμε να φύγουμε από την Ελλάδα».

Ο Α3, βλέπει πολύ θετικά τους διακινητές. Πιστεύει ότι αν δεν ήταν αυτοί να βοηθήσουν αυτόν και τα άτομα που ταξίδευαν μαζί του θα είχαν εγκλωβιστεί στη Συρία. «Ο Αλλάχ να έχει πάντα καλά τους διακινητές. Αν δεν ήταν και αυτοί δεν θα μπορούσε κανείς να φύγει από τη Συρία. Οι διακινητές που συνάντησα σε αυτό το ταξίδι μου, ήταν φιλικοί, λιγομίλητοι και συνεπείς έως τη δεδομένη χρονική στιγμή που μιλάμε. Βέβαια μας έχουν αποσπάσει μεγάλο χρηματικό ποσό όμως δεν το παρεξηγώ. Και αυτοί τη δουλειά τους κάνουν και έτσι λειτουργεί το καθεστώς αυτό. Ελπίζω να

φανούν και συνεπείς ως προς το διαβατήριο γιατί μέχρι τώρα δεν με έχουν απογοητεύσει».

Η Α4, έχει επίσης θετική εικόνα για τους διακινητές. «Δεν καταλαβαίνω γιατί τους κατηγορούν τόσο πολύ και το θεωρούν ποινικό αδίκημα οι Ευρωπαϊκές χώρες. Έχει κανείς τους σκεφτεί ότι αυτοί οι άνθρωποι μας βοήθησαν να ξεφύγουμε από τη ζωή που ζούσαμε; Ακόμα και όταν μας παρέσυρε το ποτάμι δεν μας εγκατέλειψαν. Μας αναζήτησαν και μας βρήκαν και προσπάθησαν πάλι με άλλον τρόπο τη δεύτερη φορά. Ξέρω ότι θα φανεί σαν εκμετάλλευση γιατί ζήτησαν άλλα 1.000 ευρώ επιπλέον από τον καθένα μας. Μας βοήθησαν όμως και θα βοηθήσουν και άλλους τόσους ανθρώπους που θέλουν να ξεφύγουν από την κατάσταση που επικρατεί στη Συρία. Ο Θεός να τους έχει πάντα καλά».

Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στο να ακούσει τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων ανήλικων, ασυνόδευτων και παράτυπων Σύρων προσφύγων σχετικά με τη ζωή τους στην πατρίδα τους, να κατανοήσει τους λόγους για τους οποίους δεν επιθυμούν να αιτηθούν άσυλο στην Ελλάδα,

να ακούσει τις εμπειρίες και τις δυσκολίες που βίωσαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού της μετανάστευσης καθώς και τις δυσκολίες που εξακολουθούν να βιώνουν περιμένοντας τα τελικά χαρτιά τους από τους διακινητές ώστε να ταξιδέψουν στη χώρα προορισμού τους. Επιπλέον, έδωσε την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να εκφράσουν τα όνειρά τους και τις προσδοκίες τους από τη χώρα προορισμού.

Τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά πρόσφυγες θα πρέπει να αντιμετωπίζονται υπό ένα ειδικό καθεστώς το οποίο προκύπτει από τις ανάγκες που δημιουργούνται από την έλλειψη της οικογενειακής προστασίας, την ιδιότητα του ασυνόδευτου ανηλίκου καθώς και το καθεστώς "του πρόσφυγα". Για αυτόν τον λόγο, έχουν θεσπιστεί Διεθνείς και Εθνικές Συμβάσεις. Οι Συμβάσεις αυτές έχουν ως στόχο την προάσπιση των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Το δικαίωμα των παιδιών προσφύγων στην προστασία, την πρόνοια και τη συμμετοχή τους ανεξάρτητα από τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη θρησκεία και τη νομική κατάσταση. Στις Συμβάσεις αυτές προτείνεται ένα σύνολο ελάχιστων ορίων και αρχών που αφορούν τα πολιτικά, τα οικονομικά, τα πολιτισμικά και τα πολιτειακά δικαιώματα όλων των παιδιών με τις "ενότητες δικαιωμάτων" (James & James, 2012).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η έκθεση των προσφύγων σε βίαιες καταστάσεις, το αίσθημα ανασφάλειας που επικρατεί στη χώρα προέλευσής τους και οι συνεχείς συρράξεις αποτελούν τους σημαντικότερους λόγους για τους οποίους εγκαταλείπουν τη χώρα τους (Banulescu-Bogdan & Fratzke, 2015). Έτσι χιλιάδες πρόσφυγες ξεκίνησαν το ταξίδι τους για ένα καλύτερο αύριο. Όμως στις αρχές του 2016 οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες πήραν την απόφαση να κλείσουν τα σύνορά τους, και αυτό είχε ως συνέπεια χιλιάδες πρόσφυγες να εγκλωβιστούν στην Ελλάδα και την Τουρκία, πέφτοντας θύματα μιας ευρωπαϊκής πολιτικής, η οποία είχε το πρόσχημα της ασφάλειας. Από το 2016 λοιπόν, οι άνθρωποι που καταφτάνουν στην Ελλάδα, συναντούν πολλά εμπόδια κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους προς την κεντρική και βόρεια Ευρώπη.

Σε ότι αφορά το ταξίδι, των τεσσάρων ασυνόδευτων, ανηλίκων παιδιών από τη χώρα τους στην Τουρκία και από την Τουρκία στην Ελλάδα, ακούστηκαν διαφορετικές αφηγήσεις ως προς τα

εμπόδια και τους κινδύνους που αντιμετώπισαν. Τα ασυνόδευτα ανήλικα Σύρια παιδιά κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, ήρθαν αντιμέτωπα με καιρικά φαινόμενα όπως τη βροχή και το κρύο, με το αίσθημα του φόβου και της εγκατάλειψης το χρονικό διάστημα που περίμεναν τους διακινητές. Οι αφηγήσεις αυτών των παιδιών, συμφωνούν με τη βιβλιογραφική έρευνα σύμφωνα με την οποία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού της μετανάστευσης, η οποία μπορεί να κρατήσει από λίγες μέρες έως και χρόνια, τα παιδιά πρόσφυγες διαχωρίζονται συχνά από την οικογένειά τους, ταξιδεύουν μόνο τους, πολλές φορές πέφτουν θύματα βασανιστηρίων, υπομένουν σκληρές περιβαλλοντικές συνθήκες και ενδέχεται να βιώνουν την απώλεια αγαπημένων τους προσώπων (Refugee Health TA, 2011).

Μόνο στην περίπτωση του Α3 αναφέρεται το αίσθημα του ασφαλούς ταξιδιού, λόγω της καλής οικονομικής κατάστασης τη οικογένειάς του στη Συρία, με αποτέλεσμα να μπορέσει να οργανώσει το ταξίδι του πιο εύκολα και με ασφάλεια μέσω ιστιοφόρου. Επίσης, μέσα από την παρούσα έρευνα γίνεται αντιληπτό, ότι η έκθεση στη βία, το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας, η απουσία επικοινωνίας με την οικογένειά τους, λειτουργούν για τα ανήλικα και ασυνόδευτα παιδιά πρόσφυγες ως παράγοντες που επιβαρύνουν και τη ψυχική τους υγεία.

Ειδικά στο χρονικό διάστημα της μετανάστευσης η οποία μπορεί να διαρκέσει από μερικές ημέρες έως και χρόνια, τα παιδιά πρόσφυγες βιώνουν τον αποχωρισμό από τα μέλη της οικογένειάς τους, πέφτουν θύματα βασανισμού είτε οι ίδιοι είτε στενά μέλη της οικογένειάς τους (Refugee Health TA, 2011).

Πολύ σημαντικός και θετικός παράγοντας για αυτά τα παιδιά, ήταν η προσμονή της οικογενειακής επανένωσης, η ελπίδα για ένα καλύτερο αύριο, η αίσθηση της ασφάλειας και η οικονομική ανεξαρτησία (Hutchinson & Dorsett, 2012; Khawaja et al., 2008; Sleijpen, Heide, Mooren, & Boeijs, 2013; UNHCR, 2009).

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το ελληνικό κράτος για να στηρίξει τα ασυνόδευτα, παράτυπα ανήλικα παιδιά, θα μπορούσε

μέσα από την ανάπτυξη διαδικτυακών πλατφορμών εκπαίδευσης και πληροφόρησης να τους παρέχει χρήσιμες πληροφορίες και εκπαιδευτικό υλικό για το καθεστώς των ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, για τα δικαιώματά τους, για τις διαδικασίες αίτησης ασύλου καθώς και για τις δυνατότητες ένταξής τους στην κοινωνία. Με αυτό τον τρόπο, τα ανήλικα παιδιά γνωρίζοντας τα δικαιώματά τους δεν θα πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης.

Επίσης, μέσα από τη χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης θα μπορούσαν να προωθηθούν καμπάνιες για την ευαισθητοποίηση και την προσέλκυση εθελοντών που μπορούν να προσφέρουν τη βοήθειά τους σε οργανώσεις που εργάζονται με ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες. Οι πιο σημαντικές όμως καμπάνιες είναι αυτές που θα προβάλλουν ιστορίες επιβίωσης και επιτυχίας ασυνόδευτων ανηλίκων προσφύγων, προκειμένου να εμπνεύσουν άλλα παιδιά, να τα στηρίξουν και να ενισχύσουν την αυτοπεποίθησή τους σε αυτό το δύσκολο εγχείρημά τους.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβτζή, Α. (2019). *Αντιμετώπιση των πρόσφατων προσφυγικών ροών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη-μέλη: Λογικές και μηχανισμοί της ασφαλιεοποίησης και της πολιτικής της*. Διπλωματική Εργασία, Μεταπτυχιακό Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, Ευρωπαϊκές Σπουδές και Διπλωματία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Αραπάκος, Λ. (2016). «*Η ψυχική υγεία των ασυνόδευτων παιδιών*», Πάτρα: Σ.Ο.Ψ.Υ
<http://sopsipatron.gr/unaccompanied-minors>
- Γεωργιοπούλου, Τ. (2017). Εκτός δομών φιλοξενίας 1.650 ασυνόδευτα παιδιά.
<http://www.kathimerini.gr/929732/article/epikairothta/ellada/ektos-domwnfiloxenias-1650-asynodeyta-paidia>.
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης. (2016). *Έρευνα του ΔΟΜ για το trafficking: 7 στους 10 πρόσφυγες και μετανάστες έχουν πέσει θύματα trafficking στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν τη Μεσόγειο*, Αθήνα: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης.
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2017). *Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα*.
https://ekka.org.gr/images/%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%91_2018/gr_ekka_dashboard_15-5-2018.pdf

- Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες. (2016). *Έκθεση Πεπραγμένων 2015*. Αθήνα: Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.
- Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου. (2024). (<https://migration.gov.gr/statistika>)
- Δημητροπούλου, Γ., & Παπαγεωργίου, Ι. (2008). *Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κουτσούκου Η. Ι. (2013), *Η Νομική Προστασία του Παιδιού στην Ελλάδα. Ποινικές & Συνταγματικές Διαστάσεις*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λαμπίρη-Δημάκη, Ι. (2003). *Η Κοινωνιολογία και η Μεθοδολογία της (τόμος Α')*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Μπέλλας, Γ. & Λειβαδίτης, Μ. (2013). Ψυχοπαθολογικές επιπτώσεις της μετανάστευσης. *Εγκέφαλος* 2(5), 100-105.
- Μπούρας, Γ. & Λαζαράτου, Ε. (2012). Η ανάδυση του τραύματος της πρώιμης παιδικής ηλικίας στη ψυχική συμπτωματολογία των ενηλίκων. *Ψυχιατρική* 23(2), Παράρτημα Ι.
<https://www.psychiatriki-journal.gr/documents/psychiatry/23.2-GR-2012-SUP-39.pdf>
- Ντόκου, Π., Γκαρτζώνης, Δ., & Καλογήρου, Ν. (2018, Νοέμβριος). Spiegel: Επιδεινώνεται και πάλι η κατάσταση στους προσφυγικούς καταυλισμούς στην Ελλάδα.
<https://www.dimokratiki.gr/?p=391324>.
- Παπαδημητρίου, Π. (2008). Οι πρακτικές δυσκολίες στην παραμονή και ένταξη αιτούντων άσυλο και προσφύγων στην Ελλάδα. Στο Α. Συκιώτου (Επιμ.), *Αλλοδαποί στην Ελλάδα: ένταξη ή περιθωριοποίηση*;. Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Παπαδοπούλου Δ. (2016). *Το Προσφυγικό Φαινόμενο: Η Ελληνική και η Διεθνής Εμπειρία*. ΕΑΠ.
- Πουλαράκης, Ε. (2012). 18μηνο πλέον το όριο κράτησης αιτούντων άσυλο αλλοδαπών.
<http://www.immigration.gr/2013/03/18.html>.
- Ρομπόκου - Καραγιάννη Α. (2007). *Κοινωνική Προστασία των Ανηλίκων στην Ελλάδα*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Σαράντου Ε. και Θεοδοροπούλου Α. (2019). Αποκλεισμός και Εκμετάλλευση των Ασυνόδευτων Ανηλίκων στην Ελλάδα. Ίδρυμα Ρόζα Λουξεμβούργκ.

Σπυροπούλου Α. Μ. (2016). *Οι Ασυνόδευτοι Ανήλικοι ως Πρόσφυγες και Μετανάστες*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Συνήγορος του πολίτη, Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού. (2014). *Το ζήτημα της Διαπίστωσης της ανηλικότητας των ασυνόδευτων ανηλίκων*. <https://old.synigoros.gr/resources/docs/207917.pdf>

Συνήγορος του Παιδιού, Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού, <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bcbf83a2>

Συνήγορος του Πολίτη. (2014). Δελτίο Τύπου: Να παύσει η κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων μαζί με ενήλικες και να καθιερωθεί διαδικασία διαπίστωσης της ανηλικότητας . <https://old.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el>

Ύπατη Αρμοστεία. (2008). Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα. <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=48f5a21e2>

Ύπατη Αρμοστεία. (2009). Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου των Παιδιών στο πλαίσιο των άρθρων 1 (Α) 2 και 1 (ΣΤ) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/children-Asylum-Seekers-UNHCR-2009.pdf>

Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες. (2014). <https://www.unhcr.org/>.

Υπηρεσία Ασύλου 2022, Στατιστικά Στοιχεία Υπηρεσίας Ασύλου <https://migration.gov.gr/statistika/>

Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Κ.Υ.Τ - Κ.Μ.Υ.Τ. (2012) <https://migration.gov.gr/ris2/>

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2023).

<https://migration.gov.gr/ethnikos-michanismos-epeigoysas-antapokrisis-gia-tin-prostasia-ton-asynodeyton-anilikon-emea-apo-tin-ektimisi-ton-anagkon-stin-antapokrisi/>

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alegría, M., Álvarez, K. & DiMarzio, K. (2017). Immigration and Mental Health. *Current Epidemiology Reports*, 4(2), 145–155. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5966037/#R7>
- Buchanan A. & Kallinikaki T. (2018). Meeting the needs of unaccompanied children in Greece: *International Social Work*, 63(2), 1-44.
- Banulescu-Bogdan, N. & Fratzke., S. (2015). *Europe's Migration Crisis in Context: Why Now and What Next*. <https://www.migrationpolicy.org/article/europe%E2%80%99s-migration-crisis-context-why-now-and-what-next>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaption. *Applied Psychology: An international review*, 46(1), 5-6.
- <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2379498>
- Bronstein, I., Montgomery, P., & Dobrowolski, S. (2012). PTSD in asylum seeking male adolescents from Afghanistan. *Journal of Traumatic Stress*, 25, 551-557.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. Καλιφόρνια: Sage, Thousand Oaks.
- Derluyn, I., & Broekaert, E. (2005). *On the way to a better future: trafficking and smuggling of unaccompanied minors*. *International Migration*, 43(4), 31-56.

- Derluyn, I., & Broekaert, E. (2007). Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents. *Ethnicity & Health, 12*(2), 141–162.
- Derluyn, I., Mels, C., & Broekaert, E. (2009). Mental health problems in separated refugee adolescents. *Journal of Adolescent Health, 44*(3), 291-297.
- Dolfin, S., & Genicot, G. (2010). What Do Networks Do? The Role of Networks on Migration and “Coyote” Use. *Review of Development Economics, 14*(2), 343–359.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9361.2010.00557.x>
- European Commission. (2016). *Action Plan on the integration of third country nationals*. Brussels, 7/6/2016.
https://migrant-integration.ec.europa.eu/eu-grid/implementation-2016-action-plan-integration_en
- European Union Committee. (2017). *Children in crisis: unaccompanied migrant children in the EU*.
- Fazel, M. and Stein, A. (2002). “The mental health of refugee children”. *Archives of Disease in Childhood, 87*(5), 366-370.
- Flahaux, M., & De Haas, H. (2016). African migration: trends, patterns, drivers. *Comparative Migration Studies, 4*(1), 1-25. <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-015-0015-6>
- Foster, R. M. (2001). When Immigration Is Trauma: Guidelines for the Individual and Family Clinician. *American Journal of Orthopsychiatry, 71*(2), 110-115.
<https://pdfs.semanticscholar.org/869b/e0d6631e4df57e34f9c3f05d54fa6aa23999.pdf>.
- France terre d’asile, Δικαίωμα στο Άσυλο για τους Ασυνόδευτους Ανηλίκους στην Ευρωπαϊκή Ένωση, <https://www.france-terre-asile.org/images/stories/children-studies/synthesis-greek-the-reception-and-care-of-unaccompanied-minors-in-eight-countries-of-the-european-union.pdf>
- Human Rights Watch. (2017). *Ελλάδα: Ένα Έτος Ταλαιπωρίας για τους Αιτούντες Άσυλο*
<https://www.hrw.org/el/news/2017/03/17/301122>
- Hutchinson, M., & Dorsett, P. (2012). What does the literature say about resilience in refugee people? Implications for practice. *Journal of Social Inclusion, 3*(2), 94-101.

- Ibáñez, A. M. & Vélez, C. E. (2008). Civil Conflict and Forced Migration: The Micro Determinants and Welfare Losses of Displacement in Colombia. *World Development, Elsevier*, 36(4), 659-676.
- James A. & James, A. (2012). *Key Concepts in Childhood Studies*. London: Sage.
- Jones, A. (2001). Child Asylum Seekers and Refugees. *Journal of Social Work*, 1(3), 253–271.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., & Munoz, M. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. *Cmaj*, 183(12), 1–9.
- Khawaja, G., White, K. M., Schweitzer, R., & Greenslade, J. (2008). Difficulties and Coping Strategies of Sudanese Refugees: A Qualitative Approach. *Queensland University of Technology*, 45(3), 84-102.
- Levine, E. (2000). *Quality of life and facial trauma psychological and body image effects*. Yale University.
- Lindert, J., Ehrenstein, O. S, & Priebe., S. (2009). Depression and anxiety in labor migrants and refugees: a systematic review and meta-analysis. *Soc sci med*, 69(2), 246-257
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19539414>
- Mattsson, N. (2016). *Securitization of Immigrants - and its Political Impacts on European Union*. Prague, Master`s Thesis, p. 10-11.
- Massey, D. (2003). Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, 4 – 7 June 2003, conference paper.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=3484d97c140bde6271c11b1fea880ff253966c21>
- Moore, W. H., & Shellman, S. M. (2004). Fear of Persecution: Forced Migration, 1952-1995. *The Journal of Conflict Resolution*, 48(5), 723–745.
<http://www.jstor.org/stable/4149817>
- Nickerson, A., Schnyder, U., Bryant, R. A., Schick, M., Mueller, J., & Morina, N. (2015). Moral Injury in Traumatized Refugees. *Psychother Psychosom*, 84(2), 122-123.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25720427>
- Oxfam. (2016). *Stranded in Greece: the long refugee road to nowhere*.
<https://www.oxfam.org/en/stranded-greece-long-refugee-road-nowhere>

Papadopoulos, R. (2011). *A Psychosocial Framework for Refugees*.

<https://www.semanticscholar.org/paper/A-PSYCHOSOCIAL-FRAMEWORK-FOR-WITH-REFUGEES-Papadopoulos/15cd865d5d208b045d7887f8cacd289a6883a021>

Pfarrwaller, E., & Suris, J. C. (2012). Determinants of health in recently arrived young migrants and refugees: a review of the literature. *Italian Journal of Public Health*, 9(3), 1-16

Refugee Health T.A. (2011). *Traumatic Experiences of Refugees*. <https://www.refugeehealthta.org/physical-mental-health/mental-health/adult-mental-health/traumatic-experiences-of-refugees/>

Schmeling, A., et al. (2011). *Forensic Age Estimation in Unaccompanied Minors and Young Living Adults*, *Forensic Medicine- From Old Problems to New Challenges*, Prof. Duarte Nuno Vieira (Ed).

Shekunov, J. (2017). Immigration and Risk of Psychiatric Disorders: A Review of Existing Literature. *The American Journal of Psychiatry*, 11(2), 3-5.

<https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp-rj.2016.110202>

Simo-Algado, S., Mehta, N., Kronenberg, F., Cockburn, L., & Kirsh, B. (2002). Occupational Therapy Intervention with Children Survivors of War. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 69(4), 205–217.

Sleijpen, M., Heide, F. Mooren, T., & Boeije R. (2013). Bouncing forward of young refugees: a perspective on resilience research directions. *European Journal of Psych traumatology*, 4(1), 98-106.

Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z., & Lacherez, P. (2006). Trauma, post – migration living difficulties and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(2), 179-188.

Seglem, K. B., & Raeder, S. (2011). Predictors of depressive symptoms among resettled unaccompanied refugee minors. *Scandinavian Journal of Psychology*, 52(5), 457-464.

Stone, R. (2000). *Children First and Foremost: Meeting the Needs of Unaccompanied Asylum-Seeking Children*. London: Barnardos.

UNHCR, 1967, <https://www.unhcr.org/gr/>

United Nations High Commissioner for Refugees. (2015). *Global Trends: Forced Displacement in 2015*.

Geneva: The UN Agency.

<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr%E2%80%90global%E2%80%90trends%E2%80%902015.html>

VanDeven P. N. (2003). *Protection of Children's Rights Under International Law*. Saint Louis: University Public Law Review 22.

Vervliet, M., Demott, M. A., Jakobsen, M., Broekaert, E., Heir, T., & Derluyn, I. (2014). The mental health of unaccompanied refugee minors on arrival in the host country. *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(1), 33-37.

Watters, B. (2008). *Refugee children. Towards the next horizon*. New York: Routledge.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Υπηρεσία Ασύλου 2019, Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2019 του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου,

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604>

Νομοθεσία <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/nomos-4636-2019>

Νομοθεσία

<https://www.taxheaven.gr/law/4251/2014>

Νόμος 4375/2016. ΦΕΚ Α΄51/3.4.2016. Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας

Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης

σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής

Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού

Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη

χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας

(αναδιατύπωση)» (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων

διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις

Νόμος 3907/2011. ΦΕΚ Α' 7/26.01.2011. Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ "σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη - μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών" και λοιπές διατάξεις.

Προεδρικό Διάταγμα 114/2010. Καθιέρωση ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 2005/85/ΕΚ του 137 Συμβουλίου «σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα» (L 326/13.12.2005)

Προεδρικό Διάταγμα 220/2007. Προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη (EEL 31/6.2.2003).

Προεδρικό Διάταγμα 114/2010. Καθιέρωση ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 2005/85/ΕΚ του 137 Συμβουλίου «σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα»

(L 326/13.12.2005).